

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษา เรื่อง การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต ๑ กรณีศึกษา : ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี ตำรา วารสาร เอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธตั้งและนำเสนอขั้นตอนการบริหารจัดการดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

- ๑) ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๒) ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๓) กรอบความคิดรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๔) รูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๕) แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๖) การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๓. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ๗ ด้าน

- ๑) ปัจจัยด้านการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๒) ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์การศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๓) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่โรงเรียนวิถีพุทธ
- ๔) ปัจจัยด้านการสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๕) ปัจจัยด้านการนิเทศการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๖) ปัจจัยด้านการใช้สื่อการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธ
- ๗) ปัจจัยด้านความรู้ประสบการณ์การสอนของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

๒.๑.๑ ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขโรงเรียนวิถีพุทธจะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการมีนักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ต่างๆ กันดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายโรงเรียนวิถีพุทธ ว่า คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่าทางอันประเสริฐมีองค์ ๘ ประการ พัฒนาตามหลักไตรสิกขา สรุปว่าโรงเรียนวิถีพุทธคือโรงเรียนที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานที่ ฝึกอบรมผู้เรียนให้กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คำว่า เป็น ในกรณีนี้หมายถึงกิน อยู่ ดู และฟังตามหลักไตรสิกขาคือให้เกิดความประพฤติที่ดีงาม (ศีล) เกิดความมั่นคงในอารมณ์ (สมาธิ) เกิดความรอบรู้เท่าทัน (ปัญญา) ประยุกต์หลักพุทธธรรมให้ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสามารถบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับรายวิชาอื่นๆ คือสอดแทรกวิถีแห่งความเป็นพุทธลงในทุกรายวิชา ที่ทำการเรียนการสอน เป็นโรงเรียนที่เน้นหลักในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข มีวิถีแห่งการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนนั้นคือหลักของมรรคมีองค์ ๘ ประการ ^๑

กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความหมายว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็นโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต ^๒

มติมหาเถรสมาคม ให้ความหมายไว้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธว่า คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญาและมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิต แท้จริงสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ๓ ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน สู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขานี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา ๔ คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิตใจ และปัญญา กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธต้องบูรณาการไตรสิกขาเข้ากับกลุ่มสาระและกิจกรรมต่าง ๆ ในหลักสูตรนั้น คือ มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเหมือนเส้นด้ายที่ร้อยเรียงทุกกลุ่มสาระและกิจกรรมเข้าด้วยกัน กล่าวอีกนัยคือ โรงเรียนฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา ดังนั้น ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีไตรสิกขาในขณะที่กิน อยู่ ดู และฟัง ซึ่งเป็นกิจกรรมประจำวันของ

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น, (กรุงเทพมหานคร: อุษากาพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : อุษากาพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

นักเรียน เมื่อมีไตรสิกขาเป็นเครื่องมือพัฒนาแล้ว ผลที่ตามมา คือ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านไปพร้อมกันได้แก่ ^๓

๑) พัฒนาการทางกาย (กายภาวนา) หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย คือ การฝึกอบรมกายให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลายด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้เป็นกุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญในเบื้องต้น คือ ให้กินเป็น อยู่เป็น ดูเป็นและฟังเป็น กายภาวนาจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาตนเองเพื่อความสัมพันธที่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒) พัฒนาการทางด้านสังคม (ศีลภาวนา) หมายถึง การเจริญศีลคือการพัฒนาความประพฤติฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์และกติกาสังคม ไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหายให้แก่สังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี

๓) พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา) หมายถึงการเจริญจิต คือพัฒนา ฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ สดชื่น เบิกบาน ผ่องใส เป็นต้น

๔) พัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) หมายถึงการเจริญปัญญา คือการพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมทางปัญญา ให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ของโลกและชีวิตตามสภาวะที่เป็นจริง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ไม่ลุ่มหลงไปตามกระแสนิยม สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ผู้เรียนที่มีการพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านนี้จะเป็น คนเก่ง ดี และมีความสุขด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

(๑) พัฒนาการร่างกาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาชีพและพัฒนาการทางด้านปัญญาซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาการที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง

(๒) พัฒนาการทางสังคม ซึ่งเป็นผลจากการยึดมั่นในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัย และจรรยาบรรณ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี

(๓) พัฒนาการทางจิต ซึ่งเกิดจากการบริหารทางจิตให้มีสติ สมาธิ และคุณธรรมอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นคนมีความสุข

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เมื่อพัฒนาการทั้ง ๔ ด้านถือเป็นเป้าหมายของโรงเรียนโดยปกติทั่วไปที่เราักได้ยืนยันกันเสมอว่าการศึกษาไทยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขแล้ว โรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งกำหนดให้พัฒนาการทั้ง ๔ ด้านเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาเช่นกันโรงเรียนวิถิพุทธก็ไม่ต่างจากโรงเรียนปกติทั้งหลาย ดังนั้นโรงเรียนวิถิพุทธจึงหมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่ เน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ใน

^๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถิพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๑-๓๓.

การบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการทำให้ผู้เรียน กิน อยู่ ดู และ ฟัง เป็น นั้นเอง

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ความหมายว่า โรงเรียนวิถิปุทธไว้ว่า วิถิปุทธ คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภavana ๔ คือ พัฒนาการทางกาย สังคม จิต และปัญญา ^๔

บรรเจอดพร รัตนพันธ์ ได้ให้ความหมายโรงเรียนวิถิปุทธไว้ว่า โรงเรียนวิถิปุทธเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาอีกนวัตกรหนึ่งที่มีมุ่งหวังพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมตามหลักศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งมีจุดเริ่มต้นที่ การกิน อยู่ ดู ฟังเป็นต่อเนื่องอย่างบูรณาการไปถึงการพัฒนาตนเองกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ วัตถุ เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ การพัฒนาจิตใจ ให้มีสมาธิ สงบสบาย สดชื่น เบิกบาน มุ่งมั่น เข้มแข็ง เพียรพยายาม รวมทั้งมีปัญหา รู้เข้าใจเหตุผลตามความเป็นจริง ^๕

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความหมายว่า โรงเรียนวิถิปุทธไว้ว่า คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา

สรุปว่า โรงเรียนวิถิปุทธก็คือโรงเรียนที่ฝึกอบรมผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตแบบชาวพุทธทั้งในและนอกสถานศึกษา ฝึกอบรมผู้เรียนให้กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คำว่า เป็น ในกรณีนี้หมายถึง กิน อยู่ ดู และฟังตามหลักไตรสิกขาคือให้เกิดความประพฤติที่ดีงาม (ศีล) เกิดความมั่นคงในอารมณ์ (สมาธิ) เกิดความรอบรู้เท่าทัน (ปัญญา) ประยุกต์หลักพุทธธรรมให้ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสามารถบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับรายวิชาอื่น ๆ คือสอดแทรกวิถีแห่งความเป็นพุทธวิถีแห่งปัญญาลงในทุกรายวิชา ที่ทำการเรียนการสอน เป็นโรงเรียนที่เน้นหลักในการดำเนินชีวิตให้มีความสุข มีการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนตามทางสายกลางคือหลักของมรรคมรรค ๘ ประการ

๒.๑.๒ กรอบความคิดรูปแบบโรงเรียนวิถิปุทธ

การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา การศึกษาแบบวิถิปุทธเป็นวิถีชีวิตประจำวัน เป็นการบูรณาการทั้งศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคุณค่าแท้จริงของการดำเนินชีวิต โดยเพิ่มวิสัยทัศน์ให้มีการพัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภavana) การประพฤติ

^๔ พระเทพโสภณ, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕ – ๓๖.

^๕ บรรเจอดพร รัตนพันธ์, ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถิปุทธ, (กรุงเทพมหานคร : อุษากการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

(ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) การยอมรับพุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์ เป็นองค์ความรู้ ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริงและฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตั่งระดับการดำเนินชีวิตประจำวันการกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกะดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน^๖

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่าไตรสิกขา คืออริสัจธรรม อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจและปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย มีความยากง่ายตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ จนถึงเรื่องที่จะละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้

การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้หลักพุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่ไม่มีระบบของการศึกษาภาคบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มีได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีรากฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และจากการที่เป็นฐานของวัฒนธรรมไทย มาแต่อดีตด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรม และระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้ทางสถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์ในการจัดระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้กำหนดคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายของพุทธธรรม^๗

สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธเน้นการประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา การศึกษาแบบวิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตประจำวัน เป็นการบูรณาการทั้งศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เป็นไปตามคุณค่าแท้จริงของการดำเนินชีวิต

^๖ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๘๓.

^๗ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสกายบุ๊กส์, ๒๕๕๖),หน้า ๓๕,

๒.๑.๓ รูปแบบของโรงเรียนวิถิพุทธ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทย ได้รับการกล่อมเกลามาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ไทย จนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธคือวิถีวัฒนธรรมของไทยส่วนใหญ่จะเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ^{๔๕}

พุทธธรรมหรือพุทธศาสนามีการพัฒนาเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ มี ปัญญา เข้าใจในคุณค่าใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิตโดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรการพัฒนา

รูปแบบโรงเรียนวิถิพุทธ เน้นการจัดสภาพทุกๆด้านเพื่อสนับสนุนผู้เรียนให้พัฒนาตามหลักพุทธธรรมส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาภูมิธรรม ๔ ประการ คือ

- ๑) สปัปริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดีใกล้ผู้มีครูอาจารย์ดีมีข้อมูลมีสื่อที่ดี
- ๒) สัทธัมมัสสนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียน การสอนที่ดี
- ๓) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีถูกวิธี
- ๔) ธัมมานุวัตรปฏิบัติ หมายถึง สามารถนำความรู้ไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมายว่า โรงเรียนวิถิพุทธไว้ว่า วิถิพุทธมี ๒ แบบ คือ แบบที่โรงเรียนหลายแห่งจัดกันมา ตามวัฒนธรรมเอื้อ คือ ตามที่ถือกันมา สืบกันมา รู้ตามกันมาว่าอย่างนี้เป็นชาวพุทธ ก็เลยทำอย่างนั้น อันนี้เป็นเรื่องของวัฒนธรรมเอื้อ และอีกแบบหนึ่ง คือ การจัดอย่างโรงเรียนที่ออกชื่อมานั้น หมายความว่าเขาได้ศึกษาในแง่หลักการว่า สาระของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างนี้ เขาก็ไปถึงขั้นจัดให้เป็นไปตามหลักการ^{๔๖}

เมตตา ภิมย์ภักดี ได้กล่าวถึง โรงเรียนวิถิพุทธว่า การจัดการศึกษาในรูปแบบโรงเรียนวิถิพุทธนั้นมิใช่เป็นเพียงการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดกันอยู่โดยทั่วไปจนกว่าจะเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมโรงเรียน เช่น การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนาหรือมาสอนวิชาพระพุทธศาสนา การมีห้องจริยธรรมมีพระพุทธรูปประจำโรงเรียน การฝึกให้นักเรียนนั่งสมาธิ การจัดให้นักเรียนสอบธรรมศึกษา การจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมเท่านั้นเพราะโรงเรียนวิถิพุทธ ต้องทำมากกว่านั้น คือ นอกจากจัดกิจกรรมในลักษณะที่เป็นวัฒนธรรมโรงเรียนดังกล่าวแล้วโรงเรียนวิถิพุทธยังได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของโรงเรียนทั้งระบบด้วย คือ ทั้งด้านการ

^{๔๕} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถิพุทธ, หน้า ๘๒-๘๓.

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น, หน้า ๑๔.

บริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้การจัดการสภาพแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและสังคม การจัดการกิจกรรมต่างๆ รวมตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน วัด และชุมชน^{๑๐}

สรุปได้ว่า การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพนั้นเป็นการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษา เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อม ให้มีความสะอาด สว่าง สงบ ร่มรื่น นักเรียนพักผ่อนได้อย่างปลอดภัย สถานศึกษาและชุมชนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุขสิ่งมอมเมาทุกชนิด มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักเรียนรู้ และเข้าใจเหตุผลตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา อาคารสถานที่จัดให้มีที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียนหรือประจำโรงเรียนและมีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรมคำขวัญ คุณธรรมจริยธรรมตามห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่งเสริมนักเรียนให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จัดกิจกรรมการดูแลรับผิดชอบห้องเรียนและแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนอย่างครบวงจร

๒.๑.๔ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ภาพอรรถาธิบายของโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันไปเมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนจะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดขึ้นตามมา ที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า เช่น^{๑๑}

๑) นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อม ๆ กันที่คิดว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

๒) การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครองครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ การยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

๓) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้น และเกื้อกูลการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

^{๑๐} เมตตา ภริมย์ภักดี, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: อู่การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๖๖.

^{๑๑} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๘๕-๘๗.

๔) บุคลากรในโรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่มขึ้น ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบ ชัดเจนเพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกล่า

๕) โรงเรียนโดย ผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างแก่สังคม อีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

แนวการดำเนินการและจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกัน ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตามก้าวอย่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่ารู้ทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

๒.๑.๕ การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน คือ ^{๑๒}

๑) หลักสูตรสถานศึกษา

- ๑.๑) สอดแทรก พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์
- ๑.๒) เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- ๑.๓) มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ
- ๑.๔) สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาในชีวิตประจำวัน ศึกษาเพิ่มเติมได้จากเอกสารการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา

๒) ผู้สอน

- ๒.๑) เป็นตัวอย่างที่ดี “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”อย่างสม่ำเสมอ
- ๒.๒) เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้นและสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

๓) กระบวนการเรียนรู้

- ๓.๑) พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา)
- ๓.๒) จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

^{๑๒} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๒๓.

๓.๓) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

๓.๔) เน้นให้เกิดการเรียนรู้ แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

๔) บุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธนั้นผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนควรพัฒนาตามหลักไตรสิกขาให้มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้หลักพุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่สอนให้รู้ ทำให้อู อยู่ให้เห็น พร้อมช่วย ให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

หลักคิด

ทั้งนี้การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบวิธีการหลากหลาย เหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของโรงเรียน แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร คือการปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวันทั้งนี้ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเอง และการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

หลักทำ

แนวทางการพัฒนาบุคลากร เช่น

๑) วิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรม ธรรมวุฒิ และลักษณะของบุคลากร

๒) ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ

๓) วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร

๔) จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมรูปธรรม และกิจกรรมพัฒนาจิต

๕) ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาเป็นแบบอย่าง เช่น

(๑) การจัดอบรมใหญ่ประจำปี

(๒) การจัดกิจกรรมพัฒนาจิตเจริญปัญญาย่อรายสัปดาห์ หรือรายเดือน

(๓) การจัดกลุ่มสนทนาธรรม

(๔) การจัดฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ

(๕) การจัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักงานต่าง ๆ

(๖) การส่งเสริมการศึกษาปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง โดยจัดห้องสมุดและสื่อต่าง ๆ ให้ยืมหรือใช้ศึกษาจัดห้องวิปัสสนา เป็นต้น

(๗) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการถือศีล ๕ เป็นวิถีชีวิต

(๘) การจัดส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรม และสอบอารมณ์คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรในโรงเรียนที่จัดการศึกษาระบบโรงเรียนวิถีพุทธ ควรเป็นบุคคลที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ควร ละ เลิกจากอบายมุข ปฏิบัติตนถือศีล ๕ เป็นนิจ เป็นผู้มียุติธรรมที่จะพัฒนาตนเอง และดำเนินชีวิตที่ดีงาม และสามารถเป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำมาหากิน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อทุกคนโดยสุจริตใจ ปฏิบัติงานเต็มความรู้ความสามารถมุ่งให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับโรงเรียน และอุทิศตนเพื่อผลสำเร็จของงานอย่างแท้จริง ^{๑๓}

สรุปได้ว่า การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ให้แก่เด็กนักเรียนตามแนววิถีพุทธ คือ ต้องบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่การเรียนรู้และการปฏิบัติจริงในทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยครูผู้สอนควรเป็นตัวอย่างที่ดีและควรใช้หลักกัลยาณมิตรต่อผู้เรียนและใช้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ควรจัดโอกาสส่งเสริมและสร้างเสริมปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๒.๑ ความหมายของการบริหาร

ในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหาร การบริหารการศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหาร ภาพรวมของการบริหารทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบริหารสถานศึกษามีความเหมาะสมผู้เขียนจะได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวเพื่อให้เกิดความเข้าใจและมุมมองในการบริหารสถานศึกษายิ่งขึ้นต่อไป

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของนักบริหารไว้ว่า มีอยู่ ๕ ประการ ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC ^{๑๔}

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร

S คือ staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผนผู้บริหารต้องมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙-๓๐.

^{๑๔} พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔-๕.

C คือ controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

ภิญโญ สาร ได้กล่าวสรุปถึงผู้บริหารไว้ว่า บุคคลทุกกลุ่มที่ผู้บริหารต้องทำงานสัมพันธ์ด้วย ต่างก็มีความต้องการที่จะเห็นผู้บริหารนั้นๆ ประพฤติหรือปฏิบัติอย่างนั้นอย่างนี้ด้วยกันนั้นซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นผลรวมของความเกี่ยวพันของตัวการ ๓ ประการ คือ ^{๑๕}

๑) วัฒนธรรมประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่ผู้บริหารดำรงตำแหน่งอยู่

๒) ลักษณะเฉพาะของสถาบันที่ผู้บริหารดำรงตำแหน่งอยู่ บทบาทหน้าที่ของสถาบันและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกำหนดให้ผู้บริหารปฏิบัติ และความคิดของผู้บริหารเองที่คาดคะเนว่าผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตนเองให้ตนเองปฏิบัติอะไรและอย่างไร

๓) ตัวบุคคล บุคลิกภาพและความต้องการหรือความจำเป็นเฉพาะตนของบุคคล

ธงชัย สันติวงษ์ ให้ความหมาย ของการบริหาร ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกองค์การและการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ ^{๑๖}

พิทยา บวรวัฒนา ให้ความหมาย ของการบริหาร ไว้ว่า หมายถึง การนำเอากฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผลซึ่งเป็นหน้าที่ของราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจด้วยความเที่ยงธรรมและมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ^{๑๗}

ทองหล่อ เดชไชย ให้ความหมายของการบริหาร ไว้ว่า หมายถึง การบริหาร (Administration) เป็นการจัดการ (Management) อย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล การบริหารและการจัดการนั้นบางครั้งใช้แทนกันได้ เพราะทั้งสองคำนี้ เป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน ^{๑๘}

ซิมมอน (Simon) ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน ^{๑๙}

^{๑๕} ภิญโญ สาร, การบริหารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕.

^{๑๖} ธงชัย สันติวงษ์, การบริหารสู่ศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชุมช่างจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๘.

^{๑๗} พิทยา บวรวัฒนา, รัฐประศาสนศาสตร์: ทฤษฎีและแนวการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๑๘} ทองหล่อ เดชไชย, การบริหารคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๑๙} Simon, Herberds A. Administrative Behavior, r (3rd). (New York: The Free, 1976), p 58.

Daft ให้ความหมาย ของการบริหาร ไว้ว่า หมายถึง การทำงานให้เป้าหมายขององค์กรบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยผ่านการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุมทรัพยากรขององค์กร ^{๒๐}

Luther Gulick ให้ความหมาย ของการบริหาร ไว้ว่า หมายถึง สาขาวิชาความรู้ อย่างหนึ่งที่แสวงหาความเข้าใจอย่างมีระบบว่าทำไมและอย่างไรคนจึงทำงานร่วมกันอย่างมีระเบียบเพื่อความสำเร็จของเป้าหมาย ^{๒๑}

สุรัฐ ศิลปะอนันต์ ได้เสนอแนะว่า นักผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องเป็นทั้งผู้บริหารและผู้นำ เป็น “ผู้นำ-ผู้บริหาร” ผู้นำสามารถสร้างคนได้ พัฒนาได้ ความสามารถในการนำที่ดีเกิดจากหลายฐาน เช่น ความเชี่ยวชาญทางเทคนิค ความสามารถในการทำให้งานสำเร็จการมีคุณสมบัติที่คนเคารพนับถือได้ ความสามารถในการฝึกและพัฒนาผู้อื่นซึ่งไอเซนฮาว ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า หมายถึง ความสามารถในการทำให้ผู้อื่นทำในสิ่งที่ต้องการโดยที่เขาเองก็อยากจะทำ ซึ่งพฤติกรรมของนักบริหารมี ๙ ประการ คือ ^{๒๒}

- ๑) นักบริหารจะต้องมั่นคง ยุติธรรม โดยไม่ลืมเรื่องสถานการณ์และรู้จักยืดหยุ่น
- ๒) นักบริหารจะต้องใช้ประสบการณ์และความสามารถของผู้อื่นให้เป็นประโยชน์
- ๓) นักบริหารต้องไม่อวดอำนาจ เพราะคนทำงานกับท่านไม่ใช่เขามาทำงานให้ท่าน
- ๔) นักบริหารต้องยอมรับข้อผิดพลาดของตนเอง ไม่โยนความผิดให้คนอื่น
- ๕) นักบริหารต้องตรงไปตรงมาแม้บางครั้งจะต้องทนต่อความเจ็บปวดก็ต้องต้องบอกถูกผิดยกย่องสรรเสริญเป็น
- ๖) นักบริหารต้องมีหลักมนุษยสัมพันธ์การให้ความสำคัญกับสังคมมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา
- ๗) นักบริหารต้องริเริ่มทำเอง หัดแปลงความคิดออกมาเป็นการกระทำให้ผู้อื่นชื่นชอบยอมรับให้ได้
- ๘) นักบริหารต้องไม่กลัวที่จะฝึกผู้ช่วยไว้แทนตำแหน่งเมื่อท่านเลื่อนสูงขึ้นไป
- ๙) บอกให้เขารู้ ไม่เก็บเรื่องเงียบ ให้เพื่อนร่วมงานรู้ว่าอะไรเป็นอะไรและให้ความมั่นใจแก่เพื่อนร่วมงาน
- ๑๐) นักบริหารต้องอ่านเรียนเสมอๆ ต้องใช้ความรู้เทคนิคแนวคิดใหม่ๆ เพื่อความก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป

^{๒๐} Daft Edwards. Management. (3rd) (America: The Dryden. 1976), p 8.

^{๒๑} Luther Gulick, “Management is a Science” (Academy of Management Journal, Vol 8, No.1 march.1965), P 7–13.

^{๒๒} สุรัฐ ศิลปะอนันต์, นักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๗-๒๒๔.

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ ได้กล่าวถึง วงจรควบคุมการบริหารแบบมีคุณภาพ PDCA มีภารกิจหลักของการควบคุมอยู่ ๔ ขั้นตอน ดังนี้^{๒๓}

๑) การวางแผน (Plan) คือ การวางแผนช่วยพัฒนาความคิดต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาเริ่มลงมือปฏิบัติ (DO) ในแผนงานที่ดีมี ได้แก่

- (๑) กำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน
- (๒) กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
- (๓) กำหนดวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายให้ชัดเจนและถูกต้องแม่นยำที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

๒) การปฏิบัติตามแผน (DO) ประกอบด้วยการทำงาน ๓ ลักษณะ ดังนี้

- (๑) การวางแผนกำหนดการ ได้แก่ การแยกกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องกระทำการ กำหนดเวลาที่คาดว่าจะต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละอย่าง
- (๒) การจัดทำแบบเมทริกซ์ การจัดแบบนี้สามารถช่วยดึงเอาผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงแหล่งต่าง ๆ มาได้เพื่อช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ
- (๓) การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน

๓) การตรวจสอบ (CHECK) การตรวจสอบ ทำให้รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผน ซึ่งมีกระบวนการ ดังนี้

- (๑) กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ
- (๒) การรวบรวมข้อมูลและการพิจารณากระบวนการทำงาน
- (๓) การรายงาน เสนอผลการประเมินทั้งมาตรการการป้องกันความผิดพลาดหรือความล้มเหลว เช่น รายงานเป็นทางการแบบสมบูรณ์และแบบไม่เป็นทางการ

๔) การแก้ปัญหา (ACT) ผลของการตรวจสอบหากพบว่าเกิดข้อผิดพลาดขึ้นจะทำงานได้ไม่ตรงเป้าหมายหรือผลงานไม่ได้มาตรฐาน ให้ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามลักษณะปัญหาที่ค้นพบ เช่น ผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมาย ต้องแก้ที่ต้นเหตุ ดังแสดงภาพวงจรการควบคุม

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ การใช้บุคลากรหรือทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารและให้การบริหารดำเนินไปอย่างมีความราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

^{๒๓} สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, *มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช สำนักราษฎร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘๘ – ๑๙๐.

๒.๒.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Thorndike

ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้มาจัดสาระและกระบวนการเพื่อนำเสนอให้กับคุณและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติสรุปสาระสำคัญเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ ๕ ทฤษฎี ดังนี้^{๒๔}

๑) ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข องค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กดำเนินไปอย่างมีความสุข ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ ๖ ประการ คือ

- (๑) เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง
 - (๒) ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง มีความเข้าใจในทฤษฎีแห่งพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคน
 - (๓) เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา
 - (๔) เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดและความเข้าใจ
 - (๕) บทเรียนสนุกแปลกใหม่ จูงใจติดตามเร้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ
- (๖) สิ่งที่คุณเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๒) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่ประชากรรับรู้ทำงานประสานกับจิตใจ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยคุณเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้โดยศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่คุณเรียนไม่ใช่ผู้สอนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ก็ คือ การที่เด็กเอาจิตใจร่วมทำให้ตัวเองเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ควร อยากจะให้อยู่โดยทางตรงหรือทางอ้อม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้คุณเรียนรู้ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝน ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการแสดงออก ทักษะการสร้างความรู้ใหม่และทักษะการทำงานกลุ่ม สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้คุณเรียนได้รับการพัฒนาไปสู่การเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ครู ผู้ปกครอง และสังคมปรารถนา ครูจึงต้องแสวงหาแนวทางที่จะนำเทคนิควิธีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การเรียน คือ การที่เด็กเอาจิตใจร่วมทำให้ตัวเองเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ควร อยากจะให้อยู่โดยทางตรงหรือทางอ้อม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้คุณเรียนรู้ได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ได้รับการฝึกฝน ทักษะการแสวงหาความรู้

^{๒๔} ชนาธิป พรกุล, การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๐.

๒.๓. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ ๗ ด้าน

โรงเรียนวิถิพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ชาวไทยของเรานั้นมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาดังแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถิพุทธ คือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนัก และให้การยอมรับพุทธธรรมหรือพุทธศาสนาเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือการกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกะดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไป ด้วยอย่างชัดเจนพุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่าไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากายความประพฤติ จิตใจและปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย มีความยากง่ายตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องที่ละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ ^{๒๕}

๑) ปัจจัยด้านการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ

จันทราณี สงวนนาม ได้กล่าวถึง การบริหารงานในทุกองค์การว่า ไม่ว่าจะขนาดเล็ก ปานกลาง หรือขนาดใหญ่ จำเป็นจะต้องมีปัจจัยขั้นพื้นฐาน หรือองค์ประกอบหรือทรัพยากรทางการบริหาร โดยทั่วไปถือว่าปัจจัยที่สำคัญของการบริหารมีอยู่ ๔ ประการ ซึ่งรู้จักกันในนามของ ๔ M's ได้แก่ ^{๒๖}

- ๑) คน (Man) ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์การที่ร่วมกันทำงาน
- ๒) เงิน (Money) ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนขององค์การ
- ๓) วัสดุสิ่งของ (Materials) ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
- ๔) การจัดการ (Management) ได้แก่ การบริหารงานองค์การของผู้บริหาร

ปัจจัยขั้นพื้นฐานในการบริหารงานเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ต้องนำมาเข้าสู่กระบวนการ ของการบริหารงานในแต่ละองค์การเพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้คือทั้ง ๔ ประการจะต้องเกื้อหนุนหรือสนับสนุนซึ่งกันและกันแต่ถ้าจะพิจารณาในแต่

^{๒๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ, หน้า ๓.

^{๒๖} จันทราณี สงวนนาม, ทฤษฎีและปฏิบัติในการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทบุ๊คพอยท์ จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

ละประการแล้วคนนับได้ว่าเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เพราะคนเป็นผู้ใช้หรือบริหารเงิน วัสดุ สิ่งของและการดำเนินงานทุกอย่างในองค์กรและเป็นปัจจัยด้านการบริหาร ดังนี้

๑.๑) ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ

บทบาทของผู้บริหารของโรงเรียนวิถีพุทธนั้นต้องมีการบริหารงานในแต่ละด้านที่เป็นไปเพื่อการสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมผู้เรียนในการพัฒนาชีวิต ให้สามารถ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้ การจัดองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ จะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญา ๖ ประการ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของคำว่า ปัญญาวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นธรรมเป็นเครื่องเจริญ คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ตามหลักไตรสิกขา การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จะต้องครอบคลุมใน ๕ ด้าน ต่อไปนี้

๑.๒) ผู้บริหารกับการพัฒนาด้านกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

สภาพด้านกายภาพของสถานศึกษาโดยทั่วไปนั้นเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาที่เช่นเดียวกันมีการให้ความสำคัญกับสภาพด้านกายภาพ ดังจะเห็นได้จากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้มาดั่งนั้นโรงเรียนวิถีพุทธจึงกำหนดให้มีสภาพด้านกายภาพตามหลักธรรม สปปายะ ๗ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่สวยงาม สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกี่ยวข้อง ช่วยสนับสนุนการเจริญภาวนาให้บังเกิดผลดี ช่วยให้สมาธิ ตั้งมั่นไม่เสื่อมถอยนั่นเอง ^{๒๗}

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งอีกประเด็นหนึ่ง กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนดแนวทางให้ผู้บริหารโรงเรียนใช้หลักพุทธธรรมในการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา เช่น อาคารสถานที่ที่เหมาะสมเพียงพอ แหล่งเรียนรู้อุปกรณ์ทันสมัยตรงตามความต้องการ บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมบุคลากร เป็นแบบอย่างที่ดี โภชนาการดี ส่งเสริมสุขภาพพลานามัย อากาศดี ปลอดภัยสบาย ไม่มีมอม อับ ไรฝุ่น ไร้มลภาวะ กิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนเหมาะสมกับผู้เรียนการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพผู้บริหารสามารถดำเนินการได้ดังนี้

๑) จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนอย่างเหมาะสม ได้แก่ จัดสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และมีสัญลักษณ์ ชาติ

^{๒๗} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์. (ร.ส.พ.), ๒๕๔๖), หน้า ๒๔-๒๕.

ศาสนาพระมหากษัตริย์ประจำห้องเรียน มีห้องจริยธรรมหรือห้องพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม

๒) มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรม โดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียนได้แก่ มีป้ายคติธรรมติดตามห้องเรียนหรือตามอาคารเรียน มีป้ายคำขวัญ คุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน มีป้ายนิเทศให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างเหมาะสม

๓) สภาพโรงเรียนวิถีพุทธต้องสะอาด สว่าง สงบ ปลอดภัย ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ กล่าวคือ มีสาธารณูปโภคเพียงพอตามความจำเป็น ห้องเรียนสะอาดเป็นระเบียบเหมาะสมต่อกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนวิถีพุทธสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น สวยงาม ถูกสุขลักษณะโดยการมีส่วนร่วมของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนและมีการดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๔) บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติดและอบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด ได้แก่ โรงเรียนไม่มีมูม้อบ หรือแหล่งมั่วสุม มีบริเวณให้นักเรียนได้ออกกำลังกายอย่างเหมาะสมและปลอดภัย มีกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ห่วงไกลยาเสพติด มีระบบช่วยเหลือนักเรียน มีมาตรการเพื่อให้โรงเรียนปลอดสิ่งเสพติด อบายมุข และสิ่งมอมเมาต่าง ๆ โดยผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม

๑.๓) ผู้บริหารกับการจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตโรงเรียนวิถีพุทธ

การบริหารงานวิถีพุทธในสถานศึกษาทุกแห่งจะมีกิจกรรมต่าง ๆ หลากหลาย โดยมีเป้าหมายคือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งสรุปเป็นหลักการใหญ่ ๆ คือ ดี เก่ง มีความสุข และมีความเป็นไทย ซึ่งสอดคล้องกันอยู่แล้วกับเป้าหมายการพัฒนาในพระพุทธศาสนา คือภาวนา ๔ ดังนั้นในเบื้องต้นโรงเรียนวิถีพุทธจึง ควรดำเนินการโดยเน้นคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแฝงอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ให้โดดเด่น ชัดเจนดังนี้^{๒๘}

๑) ฝึกฝนอบรมให้ผู้เรียนเกิดการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น (รู้เข้าใจเหตุผลได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา

พอดีไม่เกิดโทษหรือความเสียหายแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม

๒) ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

๓) จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำและในโอกาสอันสำคัญอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิตดังนี้

^{๒๘} เมตตา ภิรมย์ภักดี, ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๑๔.

สรุปได้ว่า กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตที่กล่าวมาข้างต้น อาจจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ดังนี้ กิจกรรมส่งเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมาฆะ ประกวด มารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา สอบธรรมศึกษา บรรพชาสามเณรอุดรธรรมาภิบาล กิจกรรมประจำวัน และประจำสัปดาห์

๑.๔) ผู้บริหารกับการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธ

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนนั้น เป็นสิ่งที่สนับสนุนการ ปฏิรูปการศึกษาในทุกด้านโดยการดำเนินงานนั้นเริ่มต้นตั้งแต่กำหนดให้สถานศึกษา มีการ จัดรูปแบบสถานศึกษา หรือการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนนั้นกระบวนการจัดการ เรียนรู้ควร มีลักษณะ“สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนา ทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตภาวนา) และด้าน ปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิด ประโยชน์ในการพัฒนาตน และสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรม แสงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น”เพื่อยังประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูน ปัญญา^{๒๙}

สุมน อมรวิวัฒน์ ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมการสอนพระพุทธศาสนาไว้ หลายประการดังนี้^{๓๐}

๑) สอนโดยบรรยายหรืออธิบาย ครูควรใช้ภาษาที่ง่ายใช้อุปกรณ์การสอนทุก ครั้งที่สอน อุปกรณ์ประกอบการสอนอาจมีได้ทั้งประเภทสัญลักษณ์ เหตุการณ์และบุคคล ตัวอย่าง

๒) สอนโดยการแก้ปัญหา เมื่อครูได้รู้ความสนใจของนักเรียนแล้ว ครูและ นักเรียนร่วมกันตั้งปัญหาที่ตนสนใจ และอยากรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ

๓) สอนให้ค้นคว้าและรายงาน โดยการให้นักเรียนค้นคว้าหาข้อเท็จจริงด้วย ตัวเองอาจแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม หรือให้ค้นคว้าเป็นรายบุคคล

๔) การเชิญวิทยากรผู้มีความรู้มาบรรยาย

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖ – ๗.

^{๓๐} สุมน อมรวิวัฒน์, พุทธวิธีสอนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไตรมิตร, ๒๕๒๘), หน้า ๘.

- ๕) การเล่าเรื่องจากจากประสบการณ์โดยให้นักเรียนเป็นผู้เล่า
- ๖) การเรียงความปากเปล่า คือ การแต่งหรือการเล่าเรื่องโดยใช้วิธีการพูดแทนการเขียนโดยครูเป็นผู้วางขอบเขต และอธิบายวิธีการเรียงความให้
- ๗) การวิจารณ์ข่าวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
- ๘) โต้ว่าที่ปัญหาธรรมะ
- ๙) การแสดงบทบาทสมมติประกอบเรื่องหรือสุภาษิต
- ๑๐) ใช้เพลงประกอบการเรียนหรือสุภาษิต
- ๑๑) ใช้สมุดภาพและสมุดคำศัพท์
- ๑๒) การอ่านและการฟังนิทานชาดก
- ๑๓) การฝึกหัดมารยาทและการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ

สรุปความได้ว่า จัดการเรียนการสอน คือ กิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจนเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนนั้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

๑.๕) ผู้บริหารกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ มีขั้นตอนสำคัญ เช่น การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง แผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนาการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่จัดเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาวุฒิธรรมในการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินการพัฒนาทั้งผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบที่จัดไว้ข้างต้น

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัยและคณะ ให้ทัศนะว่า การบริหารจัดการในโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องดำเนินการและบริหารโดยทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งวัดชุมชนผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้บริหาร ผู้เรียนและผู้บริหารการศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามที่ผู้เรียน ผู้บริหาร อาจารย์ ผู้ปกครองและทุกฝ่ายต้องการ การจัดสรรทรัพยากร จะต้องทั่วถึง โดยผู้บริหารทุกระดับจะต้องปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน หรือมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้เกิดโรงเรียนวิถีพุทธตามต้องการจังหวัดการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้ เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างที่สถานศึกษา สามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

- ๑) ขั้นตอนเตรียมการที่จะให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ

๒) ขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบที่จะเป็นปัจจัย เป็นกิจกรรม เป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม

๓) ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๔) ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิดที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

๕) ขั้นตอนปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่องที่เน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ๆ ด้วยหลักอิทธิบาท ๔ และอุปัฏฐาธรรม

๖) ขั้นตอนประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อ ๆ ไป เช่น ในปีต่อ ๆ ไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุป จัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบตามขั้นตอน^{๓๑}

๑.๖) ขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสังเขป

การเตรียมการเป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

๑) การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตร ในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบมีศรัทธาและความรู้ชัดเจนในหลักพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีลปฏิบัติธรรมเป็นต้นที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

๒) การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาเข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะ การพัฒนาร่วมกันความสำเร็จ ในการพัฒนาคาดหวังได้ว่า จะเกิดขึ้นได้ไม่ยากสำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลาย ตั้งแต่วิธีทั่วไปเช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนาจนถึงการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

^{๓๑} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัยและคณะ, การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ: ศึกษากรณีโรงเรียนวิถีพุทธ ๑๐ เขตพื้นที่การศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: เจปรีนการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๗๒.

๔) การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันจะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดีเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

๕) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวัชรธรรม ๔ ประการ คือ

- (๑) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- (๒) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- (๓) มีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม
- (๔) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม

๖) การดำเนินการพัฒนาระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น เป้าหมายของการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิต ที่สมบูรณ์ในที่สุดนอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ยิ่งบุคลากร ได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไรจะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น แนวทางการพัฒนาบุคลากรและลักษณะบุคลากรที่เหมาะสม การพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้ จะดำเนินการได้ดีหากขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นตอนดูแลสนับสนุนใกล้ชิดจัดการได้อย่างดีเพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาผู้เรียน

๗) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิดเป็นขั้นตอนสำคัญซึ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นตอนนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษา และชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากร ข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

๘) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบการบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนนี้มา

มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท ๔ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และอุပ္ปยุตตธรรม ๒ (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

๙) การประเมินผลและการเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น ๑ ปี หรือ ๓ ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมเป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สามารถนำสู่การเผยแพร่

สรุปความได้ว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ คือ มีการเตรียมบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง แผนงาน ทรัพยากร ที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญ งามงามหรือปัญญาคุณธรรมในการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้สภาพและองค์ประกอบที่ชัดเจน

๒) ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

สื่อการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เป็นสื่อกลางระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ในการถ่ายทอดความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพโดยบทบาทและคุณค่าของสื่อการสอนนั้น มีนักเทคโนโลยีการศึกษา และอิริคสันได้กล่าวสรุปถึงความสำคัญของสื่อการสอนและวัสดุอุปกรณ์ ไว้ดังนี้^{๓๒}

๑) สื่อการเรียนการสอนจะช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนที่ไม่มีโอกาสเดินทางไปต่างประเทศไกลๆ แต่นำภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับประเทศนั้นๆ มาฉายให้ดู ผู้เรียนก็จะเกิดประสบการณ์ที่กว้างขวางขึ้น

๒) สื่อการเรียนการสอนจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย เช่น การใช้บทเรียนจากวิทยุ โทรทัศน์ เครื่องฉาย หรือบทเรียนสำเร็จรูป

๓) สื่อการเรียนการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการตอบสนองตามความคาดหวังที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ หรือการเรียนรู้ด้วยตัวเองจากบทเรียนสำเร็จรูป

๔) สื่อการเรียนการสอนจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ เช่น การใช้ศูนย์การเรียนรู้ จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักอภิปราย การสาธิต การแสดงนาฏการ

๕) สื่อการเรียนการสอนจะช่วยสอนสิ่งที่อยู่ในที่ลับ ไม่สามารถนำมาให้ดูโดยตรงได้ เช่น ภาพยนตร์การ์ตูนแสดงการทำงานของอะตอม

^{๓๒} www.rs.thaischoolict.com/ekasan/Plan_kolyut (9/10/11).

๖) สื่อการเรียนการสอน จะช่วยในการวินิจฉัย หรือการซ่อมเสริมผู้เรียนได้ ตัวอย่าง เช่น การใช้แบบเรียนรู้สำเร็จรูปสำหรับผู้เรียนที่เรียนช้ากว่าปกติ เกอร์ลาซ และ อีไลได้ให้ ลักษณะพิเศษของสื่อการสอนไว้ดังนี้

๑) สื่อการเรียนการสอนสามารถบันทึกเหตุการณ์ในอดีต ตลอดจนปัจจุบันได้ และสามารถนำกลับมาใช้ได้อีก

๒) สื่อการสอนสามารถบันทึกเหตุการณ์ที่มนุษย์ไม่สามารถสังเกตหรือมองเห็นได้ เช่น การใช้ภาพยนตร์ฉายแสดงการงอกของต้นถั่ว การแสดงภาพนกที่พาที่เคลื่อนไหวช้าลง หรือการถ่ายสไลด์จากกล้องจุลทรรศน์ เป็นต้น

๓) สื่อการเรียนการสอนสามารถใช้ได้กับคนกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย หรือรายบุคคล ใน สถานที่แตกต่างกันได้

เปรี๊ยะ กุมุท ได้กล่าวถึงคุณค่าของสื่อในการจัดการเรียนการสอนต่อผลการเรียน การสอนมีดังต่อไปนี้^{๓๓}

๑) ช่วยให้คุณภาพการเรียนรู้ดีขึ้น เพราะมีความจริงจังและมีความหมายชัดเจนต่อ ผู้เรียน

๒) ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากขึ้นในเวลาที่กำหนดไว้

๓) ช่วยให้ผู้เรียนสนใจ และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการเรียนการสอน

๔) ช่วยให้ผู้เรียนจดจำและประทับใจความรู้ที่ ทำอะไรเป็นเร็วและดีขึ้น

๕) ช่วยส่งเสริมการคิดและแก้ปัญหาในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

๖) ช่วยให้สามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ยากลำบากได้ สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดังนี้

(ก) ทำสิ่งซับซ้อนให้ง่ายขึ้น

(ข) ทำสิ่งที่เป็นามธรรมให้เป็นรูปธรรม

(ค) ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็วให้ช้าลง

(ง) ทำสิ่งที่เคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงช้าให้เร็วขึ้น

(จ) ทำสิ่งใหญ่ให้มีขนาดเล็กลง

(ฉ) ทำสิ่งเล็กให้มีขนาดใหญ่ขึ้น

(ช) นำเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตมาศึกษาได้

(ซ) นำสิ่งที่อยู่ไกลหรือลึกลับมาศึกษาได้

๒.๑) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technological Factors) ^{๓๔}

ก. โอกาส

(๑) มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวดเร็วเอื้อต่อความสามารถนำมาใช้ประโยชน์ ด้านการศึกษา การบริหารงาน การสื่อสารมากขึ้น

(๒) ครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และประชาชนทั่วไปมีความสนใจ และต้องการที่จะพัฒนาความรู้ทางด้านเทคโนโลยี

(๓) หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชน ให้การสนับสนุน ด้านเทคโนโลยี

(๔) หน่วยงานทางการศึกษามีความตื่นตัวในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการ จัดการศึกษา

ข. อุปสรรค

(๑) ขาดงบประมาณในการจัดซื้อ /บำรุงรักษา สื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เป็น เทคโนโลยีสมัยใหม่ เนื่องจากมีราคาสูง

(๒) ระบบขาดประสิทธิภาพ เปลี่ยนแปลงเร็ว สิ้นเปลือง

(๓) โรงเรียนในเขตพื้นที่ห่างไกลทุรกันดารมีอุปสรรคในการใช้เทคโนโลยี เช่น การสื่อสารและการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตยังใช้ไม่ได้ในบางพื้นที่ ติดต่อประสานยาก

(๔) ขาดบุคลากรที่มีความสามารถทางด้าน ICT

(๕) พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม

กล่าวโดยสรุปแล้ว คุณค่าของสื่อการสอนนั้น เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวก และช่วยในการจัดสภาพการเรียนรู้ เอื้อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดย ช่วยทำให้สิ่งที่ยากต่อการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ใช้เวลาน้อยลง หรือสามารถเรียนรู้ได้ ในกลุ่มขนาดใหญ่ ช่วยลดช่องว่างทางการเรียนรู้ ทั้งด้านระยะเวลา ระยะทาง งบประมาณ หรือ อีกนัยหนึ่งคือ ช่วยจัดหรือลดอุปสรรคทางการเรียนรู้ลงนั่นเอง

๒.๒) ด้านอิทธิพลของสื่อ

ปัจจุบันไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าเด็กและเยาวชนไทยมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ทางด้านความคิดและทางร่างกายที่รวดเร็วมากขึ้นกว่าในอดีต ทั้งนี้เนื่องจากกระแสความเจริญ ของโลก และรูปแบบเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่สามารถทำให้พวกเขาเหล่านั้น มีโอกาส ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างเปิดกว้าง และไร้ขีดจำกัด การถ่ายทอดและการซึมซับข้อมูล ของสื่อเป็นไปอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทำให้สื่อต่างๆ เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อ กระบวนการเรียนรู้ ความคิดเห็น เจตคติ ตลอดจนพฤติกรรม ของเด็กและเยาวชนไทย ดังนั้น

^{๓๔} kriengsak@kriengsak.com, [http:// www.kriengsak.com](http://www.kriengsak.com) (11/1012011).

การศึกษาถึงสภาพปัจจุบันและข้อจำกัดของสื่อมวลชนในการด้านพัฒนาเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เห็นช่องทางที่จะส่งเสริมที่จะส่งเสริมให้สื่อมวลชนมีบทบาทด้านการพัฒนาเด็กในเชิงสร้างสรรค์ได้มากขึ้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ^{๓๕}

ณัฐดา ศิลปอุดม ได้กล่าวถึง อิทธิพลของสื่อรายการโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน เกิดขึ้นมาจากปัจจัยหลักหลาย อย่างเสรีภาพในการนำเสนอข้อมูลที่มีมากจนเกินไป รูปแบบรายการโทรทัศน์ขาดความเหมาะสมต่อเยาวชน สถาบันครอบครัว สถานศึกษา ภาครัฐและเอกชนยังขาดการกำหนดแนวทางที่ถูกต้องให้กับเยาวชนในการรับชมรายการโทรทัศน์การขาดจริยธรรมของผู้ผลิตรายการ และเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ผิดๆ ของเยาวชนจากการรับชมรายการโทรทัศน์ จากปัจจัยหลายอย่างที่เกิดขึ้นจึงนำไปสู่ปัญหาหลักคือ พฤติกรรมการลอกเลียนแบบของเยาวชน เช่น พฤติกรรมการเสพยาสูบ การใช้คำหยาบคาย และ การแต่งกายที่ไม่สุภาพขัดต่อวัฒนธรรมไทย ^{๓๖}

สุชา จันทน์เอม ได้กล่าวถึง อิทธิพลของสื่อรายการโทรทัศน์ต่อเยาวชน (วัยรุ่น) ปัจจุบันว่า รายการโทรทัศน์ได้รับความสนใจจากเด็กและเยาวชนในระดับค่อนข้างสูง ในทุกระดับครอบครัว สื่อทางเลือกอื่นมากกว่าแต่ก่อนก็ตาม เหตุผลหนึ่งเพราะตัวรายการเองก็พยายามที่จะพัฒนาให้รายการของตน มีความน่าสนใจ, มีความดึงดูดใจ ,นำเสนอสาระแบบใหม่ที่ไม่เคยนำเสนอมาก่อน นำเสนอเรื่องใกล้ตัว ในชีวิตประจำวันที่เราอาจมองข้ามไปมาปิดฝุ่นเสียใหม่ จัดระบบการนำเสนอที่ทันสมัย เข้าใจง่าย มีภาพประกอบ ใช้กราฟฟิก ทำให้ได้รับความสนใจมากขึ้นเป็นที่นิยมของวัยรุ่น เป็นรายการเกี่ยวกับสาระบันเทิงสมัยใหม่ ที่มีการนำเสนอแบบเข้าใจง่าย เป็นเรื่องใกล้ๆตัว สนุกสนาน ไม่เครียด มีสาระแบบผสมผสานคติสอนใจในเรื่องต่างๆไว้ด้วยตัวชูโรงของรายการมักจะมีพิธีกรที่เป็นที่รู้จัก เป็นที่เชื่อถือ ถ้าเป็นพิธีกร ที่เป็นดารา นักร้อง ดีเจ ที่มีชื่อเสียง ก็จะเป็นที่ได้รับความสนใจมากขึ้น โดยที่เด็กๆใช้เวลาส่วนใหญ่กับการรับชมโทรทัศน์ควบคู่ไปกับการได้อยู่กับครอบครัว เพราะเวลาที่รายการจะนำเสนอ นั้นมักเป็นเวลาวันที่สบายๆ ได้พักผ่อนของคนในครอบครัวด้วย เนื้อหาสาระเป็นความบันเทิงที่สามารถรับชม ได้ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัด เสนอให้ผู้ชมได้เกิดความสนใจและสนใจต่อเนื่องด้วยรายการประเภทนี้จึงได้รับความนิยมเป็นอันมากเยาวชนมักเลียนแบบแฟชั่น การแต่งกาย ทรงผม เครื่องประดับ รวมทั้งพฤติกรรมทั้งดี,ไม่ดีจากพิธีกรแขกรับเชิญ โดยมากเป็นดารา,นักร้อง ,ที่เป็นที่รู้จัก ในสังคมอยู่แล้ว และที่น่าเป็นห่วงมากในปัจจุบันคือ การตาม

^{๓๕} [http://www.ccdkm.org/CCDKM/thai/2550_08_w3/Document_13_\(21/10/11\).](http://www.ccdkm.org/CCDKM/thai/2550_08_w3/Document_13_(21/10/11).)

^{๓๖} ณัฐดา ศิลปอุดม,ปฏิภกริยาของเยาวชนต่อรายการโทรทัศน์: www.crs.mahidol.ac.th/news/minithesis/, 2551).

แพชชันจากต่างประเทศของวัยรุ่นจนกลืนวัฒนธรรม การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมอันดีงามของประเทศเราไปกลายเป็นความคิด ค่านิยม การแต่งกาย แพชชัน ภาษาของชาติอื่นไป”^{๓๗}

พันธทิพย์ กาญจนะจิตรา ได้กล่าวถึง บทบาทของสื่อในสังคมไทยที่มีอิทธิพลต่อเด็ก เยาวชนและครอบครัว สามารถแบ่งสื่อออกเป็น ๕ ประเภท ดังนี้^{๓๘}

๑) เด็กกับโทรทัศน์

สื่อโทรทัศน์และภาพยนตร์ เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อเด็ก สามารถสื่อได้ทั้งภาพและเสียง เข้าถึงเด็กได้อย่างลึกซึ้งกว้างขวางและต่อเนื่อง ปัจจุบัน มีผู้ผลิตรายการขาดความระมัดระวังในการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม นำเสนอสิ่งส่งเสริมให้เกิดค่านิยมฟุ้งเฟ้อเพราะอยากเลียนแบบ “ต้นฉบับ” ทางสังคม เช่น นักแสดง ศิลปิน ฯลฯ นำเสนอการต่อสู้โดยใช้อาวุธและความรุนแรงเข้าห้ำหั่นกัน รวมภาพการฆาตกรรมและสภาพของเหยื่อในรูปแบบต่างๆ สารจากสื่อเหล่านี้ถูกซึมซับเข้าไปฝังในสมองของเด็ก กลายเป็นเครื่องมือและวิธีการส่งเสริมความรุนแรงได้

๒) เด็กกับวิทยุ

สื่อวิทยุ เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อเด็กไม่แพ้สื่ออื่นๆ ประกอบกับการแข่งขันทางการตลาด โดยเฉพาะสื่อโฆษณาและรายการบันเทิงต่างๆ ที่เข้าครอบงำจิตใจประชาชน โดยยึดเด็กและเยาวชนเป็นจุดขาย ยัดเยียด มอมเมาสิ่งที่ผิด และชี้นำเยาวชนอย่างไร้สาระจึงจำเป็นต้องศึกษาสถานการณ์การเสฟสื่อวิทยุของเด็กและเยาวชนของประเทศไทย และวิเคราะห์ถึงผลกระทบ ที่อาจเกิดขึ้นได้ เพื่อกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการจัดประเภทแยกแยะสื่อที่ดีและไม่ดี รวมทั้งพัฒนา ปรับปรุง กฎหมาย มาตรการและแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมสื่อดี และขจัดสื่อไม่ดีรวมทั้งหาแนวทางสู่การรณรงค์ให้ทำได้จริงในสังคมไทย

๓) เด็กกับสื่อสิ่งพิมพ์

ในยุคสมัยที่สื่ออิเล็กทรอนิกส์มีอิทธิพลในการเข้าถึงและเป็นแหล่งสำคัญในการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กและเยาวชน กระนั้น สื่อสิ่งพิมพ์ก็มิได้หยุดนิ่งให้ตัวเองถูกละเลย กลับเติบโตและปรับเปลี่ยนตนเองอย่างมีชีวิตชีวา สร้างลักษณะเฉพาะขึ้นมาเพื่อจับ “กลุ่มเป้าหมาย” ได้เหนียวแน่นขึ้น เช่น การ์ตูน นิตยสารบันเทิงรายสัปดาห์ นิตยสารเฉพาะกิจ ฯลฯ ขณะเดียวกัน สื่อสิ่งพิมพ์สาธารณะอย่างหนังสือพิมพ์รายวันเองก็ปรับเนื้อหาสาระจนครอบคลุม

^{๓๗} สุชา จันทน์เอม, จิตวิทยาวัยรุ่น, (กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕.

^{๓๘} พันธทิพย์ กาญจนะจิตรา, สื่อในสังคมไทยต่อสุขภาวะและสิทธิมนุษยชนของเด็กเยาวชน, (๒๕๔๗). หน้า ๑๐,

ทุกวัย แม้ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเสพข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากสื่อสิ่งพิมพ์ของเด็กและเยาวชน ซึ่งยังไม่มีวุฒิภาวะมากพอที่จะเลือกสัมผัส หรือแยกแยะคุณค่าของเนื้อหาสาระได้ด้วยตนเองอย่างชัดเจน ก็คาดการณ์ได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอที่ไม่เหมาะสมและไม่มีคุณภาพอีกไม่นานย่อมสร้างผลกระทบ สะสมความรุนแรง ยากที่จะประเมินค่าได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและติดตามผลกระทบในเรื่องนี้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวทางและมาตรการในการปกป้องคุ้มครองเด็กจากข้อมูลข่าวสารที่ไม่เหมาะสม

๔) เด็กกับเกมคอมพิวเตอร์

เกมคอมพิวเตอร์ที่ได้รับความนิยมสูงมักเป็นเกมที่เด็กต้องตกอยู่ในสภาวะที่มีการแข่งขัน ต้องใช้ความเร็ว ไม่ต้องใช้สมองมากนักและบางครั้งการที่ผู้เล่นกระทำอาชญากรรมบางอย่างเช่น โจรกรรม ล้วงละเมิดทางเพศและฆาตกรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนน รางวัล และการเป็นผู้ชนะ รวมทั้งความยินดีในสภาพความพ่ายแพ้และความเสียหายของเหยื่อในรูปแบบต่างๆ ถูกซึมซับเข้าไปแฝงฝังในสมองของเด็ก เยาวชน อาจส่งผลให้เกิดการพัฒนาการที่ไม่สมวัย ทั้งสติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาร้ายแรงอื่นๆ ได้ เช่น ยาเสพติด ความรุนแรง จำเป็นต้องศึกษาและติดตามผลกระทบจากการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ของเยาวชนในประเทศไทย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและหามาตรการในการปกป้องคุ้มครองเด็กจากข้อมูลข่าวสารและวัสดุที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

๕) เด็กกับอินเทอร์เน็ต

สื่ออินเทอร์เน็ตนับว่าเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ที่มีบทบาทสำคัญทางการสื่อสาร ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถค้นหาข้อมูลได้ในทุกเรื่อง ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งมีมากมายกว่า ๑,๐๐ ล้านเว็บไซต์ทั่วโลก ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงสื่อเหล่านี้ได้ง่าย โดยอาจใช้บริการของร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่ทั่วไป หรือในที่พักอาศัยเอง ซึ่งการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตก็มีทั้งที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีมาตรการเข้ามาควบคุมเว็บไซต์ที่มีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม เหล่านี้ อีกทั้งผู้ปกครองเองก็ควรสอดส่องและแนะนำ หรือให้ความรู้แก่เด็กเพื่อให้เด็กมีวิจารณญาณในการเลือกรับสื่อ

สถานภาพของสื่อวิทยุในปัจจุบันดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าปัญหาและอุปสรรคในการผลิตรายการวิทยุสำหรับเด็กมีทั้งปัญหาจากผู้ผลิตรายการ ผู้สนับสนุนรายการ การผลิตรายการ การถ่ายทอดสดของสถานี และการตรวจสอบจำนวนผู้ฟังรายการวิทยุสำหรับเด็ก ควรแก้ไขแนวทางแก้ไขคือ ควรหาวิธีการให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในรายการมากขึ้น เช่น เล่นเกม ตอบปัญหา รวมทั้งผู้ปกครองควรสนับสนุนให้เด็กได้ฟังรายการ ต้องให้ความสำคัญอย่างแท้จริง

สรุปความได้ว่า สื่อโทรทัศน์และภาพยนตร์ เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อเด็ก สามารถสื่อได้ทั้งภาพและเสียง เข้าถึงเด็กได้อย่างลึกซึ้งกว้างขวางและต่อเนื่อง ปัจจุบัน มีผู้ผลิตรายการ

ขาดความระมัดระวังในการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม นำเสนอสิ่งส่งเสริมให้เกิดค่านิยมฟุ้งเฟ้อ เพราะอยากเลียนแบบ “ต้นฉบับ” นำเสนอการต่อสู้โดยใช้อาวุธและความรุนแรงสื่อเหล่านี้ถูกซึมซับเข้าไปฝังในสมองของเด็กกลายเป็นเครื่องมือและวิธีการส่งเสริมความรุนแรงได้

๓) ปัจจัยด้านอาคารสถานที่โรงเรียนวิถีพุทธ

สุรพันธ์ ยันต์ทอง ได้กล่าวว่า การบริหารงานอาคารสถานที่และบริเวณหมายถึง การจัดดำเนินการเกี่ยวกับอาคารสถานที่และบริเวณที่ใช้ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้^{๓๙}

วิชัย โสสุวรรณจินดา ได้กล่าวว่า การบริหารอาคารสถานที่เป็นการควบคุมดูแล การประสานงาน การบริการในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ให้ดำเนินการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และพึงพอใจด้วยกันทุกฝ่าย^{๔๐}

สุรพงษ์ หิมะนันท์ ได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๑ ไว้ว่าการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนอาศัยแนวคิด ดังนี้^{๔๑}

๑) การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในฐานะที่ให้ความสะดวกและส่งเสริมการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน ผู้บริหารจึงควรให้ความสำคัญและใช้เวลาในการบริหารงานด้านนี้อย่างเหมาะสม

๒) งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีขอบข่ายครอบคลุมถึงการจัดสร้าง การใช้ การบำรุงรักษา การควบคุมดูแล และการประเมินผลการดำเนินงาน

๓) ผู้บริหารมีบทบาทหน้าที่หลายประการในการดำเนินงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ดังนั้นการทราบบทบาทหน้าที่และปฏิบัติได้ครบถ้วน จะทำให้งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) การบริหารงานตามขั้นตอนของกระบวนการบริหารจะทำให้การดำเนินงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๓๙} สุรพันธ์ ยันต์ทอง, การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : ทิพย์อักษร, ๒๕๒๖), หน้า ๒๘๑.

^{๔๐} วิชัย โสสุวรรณจินดา, ระบบงานธุรการสมัยใหม่, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : ดีไลท์จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๙.

^{๔๑} สุรพงษ์ หิมะนันท์, “แนวทางในการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.(การบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

๕) ในการดำเนินงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จำเป็นจะต้องอาศัยแนวคิดหลายประการมาประกอบการพิจารณา เพื่อกำหนดแนวทางดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญมี ๓ ประการ คือ

(๑) การบริหารงานอาคารสถานที่

(๒) การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

(๓) การป้องกันอุบัติเหตุในโรงเรียน

วสันต์ ธีระนุรักษ์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่าอาคารสถานที่ คือตึก บ้านเรือนร้านค้าและคลังสินค้า สำนักงาน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นใด ซึ่งบุคคลได้เข้าอยู่หรือเข้าใช้สอยได้ รวมทั้งอัมพันท์ หรือสิ่งปลูกสร้างอันเป็นชุมชนของประชาชน ไม่ว่าในร่มหรือกลางแจ้งและโดยเฉพาะที่ซึ่งติดต่อกับทางสาธารณะนั้น ให้ความหมายถึง สะพาน อุโมงค์ ท่อ หรือรางระบายน้ำเพื่อการสุขาภิบาลหรือการกักเก็บน้ำทั้งประตูล้ำหรือการกักเก็บน้ำ ป้ายโฆษณาอันติดไว้อย่างถาวรซึ่งมีขนาดเกิน ๑ ตารางเมตรรวมทั้งอยู่เรือ คนเรือ เชื้อน ทำน้ำหรือทำจอดเรือด้วย

ดังนั้น การบริหารงานอาคารสถานที่ หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่เท่าที่มีอยู่ดำเนินงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนร่วมกับบุคลากรในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้^๒

๑) อาคารเรียนถาวร อาคารกึ่งถาวร อาคารชั่วคราว ซึ่งรวมถึงห้องเรียนและห้องพิเศษต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ห้องพยาบาล ห้องพัสดุ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนูปกรณ์

๒) อาคารประกอบหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น เช่น อาคารเอนกประสงค์โรงฝึกงานบ้านพัก บ้านพักนักเรียนการโรง ส้วม เรือนเพาะชำ รั้ว ถังประปา ศาลาพัก บ่อน้ำ สระน้ำ โรงอาหาร

๓) บริเวณโรงเรียน เช่น สนาม ที่พักผ่อน สวนหย่อม แปลงเกษตร สนามเด็กเล่น

สุปรินา หิรัญโร ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับความสำคัญของการวางแผนอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมไว้ว่า การวางแผนช่วยให้ทราบถึง ความต้องการอาคารสถานที่ทางการศึกษาในท้องถิ่นนั้นๆ และสามารถสนองความต้องการนั้นได้อย่างดีที่สุดเท่าที่ทรัพยากรจะอำนวยช่วยให้ได้โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตรและเทคนิคการสอน และรูปแบบการจัดการศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นเสมอในโลกการศึกษาปัจจุบัน สามารถใช้ประโยชน์ได้ดีที่สุดในระยะยาว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ช่วยให้ได้โรงเรียนที่สวยงาม สภาพแวดล้อมที่ดี เนื่องจากการคิดถึงความสัมพันธ์ครบถ้วนของอาคารและสถานที่ต่างๆ ทั้งหมด ช่วยให้ได้โรงเรียนที่ประหยัดนับตั้งแต่ในการก่อสร้าง ประหยัดค่าบำรุงรักษา ช่วยให้ทราบระยะเวลา ที่สมบูรณ์เต็มตามรูปแบบของโครงการและงบประมาณค่าใช้จ่ายทั้งหมด และการวางแผนช่วยให้

^๒ วสันต์ ธีระนุรักษ์, ปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษาเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๐. (เอกสารอัดสำเนา), หน้า ๒.

การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างรวดเร็วแน่นอน เนื่องจากการกำหนดจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนการทำงานและระบบควบคุมงานชัดเจน ^{๔๓}

๓.๑) กระบวนการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

อุทัย เดชตานนท์ ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารเป็นแนวทางหรือขั้นตอน เพื่อดำเนินงานซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องนำมาใช้ประกอบเป็นเครื่องมือ หรือเป็น แนวทาง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติอันจะนำไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของหน่วยงาน ในการ บริหารอาคารสถานที่นั้นผู้บริหารสถานศึกษานอกจากจะต้องมีความรู้ในเรื่องกระบวนการ บริหารทั่ว ๆ ไปแล้ว ต้องสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับเรื่องของอาคารสถานที่อีกด้วย โดย ยึดเนืองงานหรือขอบข่ายของงานด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก และการบริหารงาน อาคารสถานที่จะมีประสิทธิภาพได้โดยการดำเนินการ ตามขั้นตอนทั้ง ๔ ของกระบวนการ บริหาร คือ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การวางแผน การดำเนินการตามแผน และการ ประเมินผล เช่น เกี่ยวกับการบริหารงานอื่นๆ ทุกงาน กระบวนการบริหารงานอาคารสถานที่ ด้วยขั้นตอน ต่อไปนี้ ^{๔๔}

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา

ในเบื้องต้นของการบริหารงานอาคารสถานที่ ผู้บริหารต้องปฏิบัติให้เป็นไป ตามขั้นตอนแรกของกระบวนการบริหาร โดยรวบรวมข้อมูลด้านอาคารสถานที่ จากระบบข้อมูล ของโรงเรียนและหาข้อมูลสภาพปัญหาเพิ่มเติม เพื่อให้ได้เป็นปัจจุบันและแน่นอน ในขั้นนี้ ผู้บริหารต้องมีข้อมูลหลายๆ ด้านที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอย่างน้อยประกอบไปด้วยข้อมูล ๓ ประเภทนี้ คือ

๑) สภาพปัจจุบันของอาคารสถานที่และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น จำนวน อาคารสิ่งปลูกสร้างที่มีอยู่แล้ว พื้นที่บริเวณโรงเรียนสภาพพื้นที่ จำนวนนักเรียน จำนวน บุคลากรและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น

๒) แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง เช่น การเพิ่มหรือลดของจำนวนนักเรียน งบประมาณที่คาดว่าจะได้รับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในท้องถิ่นซึ่งเกี่ยวพันถึงโรงเรียน

๓. ปัญหาและข้อจำกัดซึ่งจะได้จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น เช่น ข้อจำกัดของพื้นที่ ข้อจำกัดของบุคลากร ข้อจำกัดของงบประมาณ หรือปัญหาอื่นๆ ที่ส่งผลต่อ การดำเนินงาน

^{๔๓} สุปรีชา หิรัญโร, (ม.ป.ป.), การวางแผนอาคารสถานที่ของ โรงเรียน, (ภาควิชาบริหาร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

^{๔๔} อุทัย เดชตานนท์, หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (นครราชสีมา :บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๖), หน้า ๗๖.

เมื่อได้ข้อมูลและปัญหาแล้ว ก็นำมาวิเคราะห์โดยให้บุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมเพื่อสรุปเป็นความต้องการของโรงเรียนที่จะแก้ปัญหา หรือพัฒนาด้านอาคารสถานที่ เพื่อดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ การวางแผนงานอาคารสถานที่

เมื่อรู้ความต้องการด้านอาคารสถานที่ที่จะแก้ปัญหา หรือพัฒนาอย่างไร แล้ว ก็จัดทำดำเนินการในขั้นที่ ๒ กล่าวคือ จัดให้มีการวางแผนและเขียนโครงการเพื่อแก้ปัญหาเพื่อพัฒนา หรือ เพื่อบรรลุความต้องการด้านอาคารสถานที่นั้นๆ ในการวางแผนด้านอาคารสถานที่ผู้บริหารต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๑) ให้บุคลากรในโรงเรียนและบุคคลในชุมชนผู้ซึ่งมีส่วนในการใช้ประโยชน์และมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนงานด้านอาคารสถานที่

๒) ในการวางแผนด้านอาคารสถานที่ จะต้องมุ่งให้อาคารสถานที่นั้นๆ สามารถใช้ประโยชน์ได้หลายๆ ทาง หากจะเป็นแบบอเนกประสงค์ก็จะทำให้การพัฒนาอาคารสถานที่นั้นๆ ได้ผลคุ้มค่ากับการลงทุน

๓) ให้เป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการเกิดการพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียนในด้านต่างๆ ให้มากที่สุด นั่นคือ ให้ประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง และส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอน และกลมเกลียวลักษณะนิสัยให้เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตร

สรุปความสำคัญได้ว่า อาคารสถานที่ต่อการจัดการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนมีส่วนสัมพันธ์กับทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียนอยู่มาก ลักษณะรูปร่างและการจัดสภาพห้องเรียนมีผลต่อกิจกรรมและปฏิกิริยาตอบสนองของนักเรียนด้วย สิ่งเหล่านี้อาจทำให้การเรียนการสอนเป็นไปโดยราบรื่นหรืออาจจะขัดข้องซบเซาลงได้

๓.๒) ประเภทของอาคาร

สวัสดิ์ สายประสิทธิ์ ได้แยกการพิจารณาอาคารสถานที่ เป็น ๓ ประเภท คือ ^{๔๕}

- ๑) อาคารเรียนและห้องเรียน
- ๒) อาคารประกอบ
- ๓) บริเวณและสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าอาคารสถานที่แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ อาคารเรียน อาคารประกอบอื่นๆ และสิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ บริเวณโรงเรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อื่นๆ และใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยแท้จริง

^{๔๕}สวัสดิ์ สายประสิทธิ์, มงคล สำอางค์กุล และสมบุญ วัฒนวรพงศ์, (ม.ป.ป.), คู่มือสอบและปฏิบัติราชการ, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖๖.

๓.๓) การจัดอาคารสถานที่

อดิสรณ์ ชาติกำแหง ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ในการจัดสร้างอาคารสถานที่ ไว้ดังนี้^{๔๖}

๑) จัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ที่สถานศึกษาต้องการ และดำเนินการของงบประมาณต่อหน่วยเหนือ

๒) จัดให้สถาปนิกออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา

๓) ควบคุมการก่อสร้างให้ถูกต้องตามแบบแปลน เป็นไปตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๔) ดำเนินการเกี่ยวกับการรื้อถอนอาคารสถานที่ และสิ่งปลูกสร้างให้ถูกต้องตามระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๕) หาวิธีแก้ปัญหาการขาดแคลนด้านอาคารสถานที่ในกรณีที่งบประมาณสนับสนุนจากราชการมีไม่เพียงพอ โดยร่วมมือกับบุคลากรในสถานศึกษาและผู้นำชุมชน

๖) จัดให้มีการตกแต่งอาคารสถานที่ให้เป็นระเบียบ สวยงาม และร่มรื่นน่าอยู่

๗) จัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ ประจำอาคารสถานที่ให้เพียงพอกับความจำเป็นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า อาคารสถานที่ หมายถึง การจัดทำรายละเอียดของอาคารสถานที่รวมถึง การวางแผนบริเวณที่ตั้งอาคาร การจัดหาวัสดุครุภัณฑ์และการดำเนินการของงบประมาณ การควบคุมการก่อสร้าง การตกแต่งจัดระเบียบให้เป็นไปตามหลักการจัดอาคารสถานที่ของโรงเรียน และสิ่งปลูกสร้างให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน จะต้องดำเนินการเพื่อเป็นการให้ดำเนินไปด้วยความสะดวกราบรื่น

๔) ปัจจัยด้านการสนับสนุนของผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัจจัยด้านบุคคลคือทรัพยากรที่ซึ่งมีชีวิตจิตใจพร้อมทักษะความชำนาญและความสามารถที่จะเข้ามาปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ ทรัพยากรบุคคลผู้ทำงานเหล่านี้จะเป็นผู้ดำเนินกิจการต่าง ๆ ในชั้นปฏิบัติ โดยจะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น เงินทุน สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์ และจะเป็นผู้ขับเคลื่อนระบบ โดยทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เดินเครื่องจักรหรือคอยให้บริการตามหน้าที่เป็นต้น ผลงานที่ได้ออกมาจากที่ได้ดำเนินไป จะดีมากหรือน้อยอย่างไรนั้น ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านบุคคลนี้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะคน นับเป็นปัจจัยที่ผันแปร ซึ่งต่างกับปัจจัยทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการปฏิบัติงาน กระบวนการพฤติกรรมขององค์การซึ่งจะเชื่อมโยงกับรายละเอียดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการต่างๆ เช่น การ

^{๔๖} อดิสรณ์ ชาติกำแหง, หลักการบริหารโรงเรียนมัธยม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงจันทร์ การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๘-๒๙.

ตั้งเป้าหมาย การวัดผล การจูงใจ ให้รางวัลตอบแทนต่าง ๆ และการสร้างความสามัคคี ความจงรักภักดี การคิดริเริ่ม และการทุ่มเทกำลังความสามารถให้ปรากฏเป็นผลงานที่ดี ทั้งนี้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องมักจะเป็นเรื่องของผู้นำ การสร้างทีมงาน และการจูงใจ ที่ได้ผลในทางปฏิบัติหรือก็คือ ส่วนของการบริหารทรัพยากรบุคคลนั่นเอง เพื่อทำหน้าที่งานทางด้านการบริหารต่างๆ ให้บังเกิดผลสำเร็จต่อองค์การได้สูงสุดตามสถานการณ์ต่าง ๆ โดยสรุปก็คือ บุคคลกับการทำงานนั่นเอง เพื่อสร้างจุดแข็ง

ธีระ รุญเจริญ ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาของนักการศึกษาไว้ดังนี้

๑) บทบาทในการบริหารงานบุคคล เมื่อมีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการจากกระทรวงไปยังสถานศึกษา บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยจะเป็นการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการ ความรับผิดชอบของผู้บริหารจะมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะต้องบริหารจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดแล้ว จะต้องบริหารหน่วยงาน ให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ ที่กฎหมายกำหนด เช่น การสรรหาบุคคล การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง หรือการให้ความดีความชอบ การดำเนินการทางวินัย ผู้บริหารจะต้องเป็นนักบริหารมืออาชีพทันสมัย และมีลีลาการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านและสังคมที่ดี อันได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า และหลักความรับผิดชอบ ^{๔๗}

๒) บทบาทในการบริหารงบประมาณและการเงิน ผู้บริหารควรมีกระบวนการพิจารณางบประมาณที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

(๑) การจัดทำงบประมาณโดยสถานศึกษาเสนอเป้าหมายและความต้องการงบประมาณ ในขั้นตอนนี้ ผู้บริหารจะต้องทำแผนงบประมาณระยะปานกลาง ๓ ปี ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย จำนวนนักเรียนล่วงหน้า ๓ ปี ประกอบด้วย การประมาณการงบประมาณ การกำหนดวงเงินงบประมาณขั้นต่ำ (Based Line Budget) ที่ต้องการขอในแต่ละปี

(๒) การจัดสรรงบประมาณ ผู้บริหารควรจัดสรรงบประมาณโดยแบ่งออกเป็นงบลงทุนและงบดำเนินการงบรายหัว

(๓) การบริหารอย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพและได้ผลตามเป้าหมาย ทั้งงบลงทุนงบดำเนินการและงบรายหัว ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ

(๔) การติดตาม ตรวจสอบ และรายงาน ผู้บริหารต้องมีความสามารถสูงในการติดตามตรวจสอบ และรายงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องตระหนักเสมอว่า บทบาทของผู้บริหารในการบริหารงบประมาณและการเงินจะอยู่ภายใต้การบริหารในรูปแบบคณะกรรมการเสมอ

^{๔๗} ธีระ รุญเจริญ, การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : U.L.T. เพรส, ๒๕๔๖), หน้า ๙๗.

๓) บทบาทเกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพทางการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการ ส่งเสริมสนับสนุนอำนวยความสะดวก ให้คำปรึกษาและดูแลให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม โดยสรุปได้ดังนี้

(๑) ศึกษาค้นคว้า และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจมีวิสัยทัศน์เห็นความสำคัญและมีเจตคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพทางการศึกษา

(๒) สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรในสถานศึกษา

(๓) สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษาการประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพภายนอกให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา

(๔) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

(๕) เตรียมวางแผนและจัดทำระบบข้อสารสนเทศภายในสถานศึกษา

(๖) การดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

(๗) การตรวจสอบและติดตาม การสร้างเครื่องมือในการประเมินการดำเนินการประเมินการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งการเขียนรายงานการประเมินตนเอง

(๘) การรับการประเมินภายนอก ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญคือ เป็นแกนนำในการเตรียมการหรือวางแผนให้สถานศึกษาพร้อมกับการประเมิน เป็นผู้ประสานงานและผู้อำนวยการความสะดวก เป็นผู้ชี้แจงทำความเข้าใจหรือให้ข้อมูลสารสนเทศเพิ่มเติม แก่คณะผู้ประเมินภายนอก เป็นผู้ตรวจสอบและลงนามรับทราบในการรายงานการประเมินของคณะผู้ประเมินภายนอก และนำผลการประเมินภายนอกไปปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษา

๔) บทบาทในการจัดการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนครู ซึ่งเป็นบุคลากรหลัก และมีบทบาทสำคัญมีดังนี้

(๑) สนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

(๒) การพัฒนาหลักสูตร

(๓) การจัดหาแหล่งการเรียนรู้

(๔) การวิจัยในชั้นเรียน

(๕) การจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้

(๖) การจัดหางบประมาณสนับสนุน

(๗) การเผยแพร่ผลงาน

(๘) การให้ขวัญกำลังใจ

(๙) บทบาทในการสนับสนุนการนิเทศการจัดการเรียนการสอน

(๑๐) บทบาทในการกำกับ ติดตาม และประเมินผล

๕) บทบาทในการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารมีบทบาทดังนี้^{๔๘}

- (๑) การพัฒนาครูให้สามารถปฏิบัติงานปฏิรูปการเรียนรู้
- (๒) การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู
- (๓) การพัฒนาความก้าวหน้าของครู

การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ คือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้ การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นศาสตร์สังคม ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคน ที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม การบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลปะและปัจจัยสำคัญการบริหาร ที่สำคัญมี ๔ อย่าง ที่เรียกว่า 4 Ms ได้แก่^{๔๙}

- ๑) คน (Man)
- ๒) เงิน (Money)
- ๓) วัสดุสิ่งของ(Materials)
- ๔) การจัดการ (Management)

สรุปได้ว่า ผู้บริหารหรือผู้อำนวยการโรงเรียนให้การสนับสนุนผู้สอนได้ใช้ทรัพยากรทางการศึกษาเข้ามาช่วยจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนมีความก้าวหน้า มีความรู้ความสามารถของตนเอง สนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาให้ได้รับความดีความชอบและได้รับรางวัล / คำชมเชย ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาให้กำลังใจกับผู้ใต้บังคับบัญชา

๕) ปัจจัยด้านการนิเทศการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธ

การนิเทศการศึกษา คือ ความพยายามทุกอย่างของเจ้าหน้าที่ผู้จัดการศึกษาในการแนะนำครูหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ให้รู้จักปรับปรุงวิธีสอน ช่วยให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาชีพทางการศึกษาช่วยในการพัฒนาครูช่วยในการเลือกปรับปรุงวัสดุประสงค์ของการศึกษา ช่วยปรับปรุงวัสดุ และเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีสอนและช่วยปรับปรุงการ

^{๔๘} ปรัชญา เวสารัชช, ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร, ประมวลสารการพิมพ์, หน้า ๒๑๐.

^{๔๙} <http://www.kunkroo.com/admin1.html>.)

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึง การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลไว้ว่า เป็นการวางแผนเพื่อช่วยเหลือบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งก่อนการดำเนินการ ระหว่างการดำเนินการและหลังการดำเนินการโดยสถานศึกษาสามารถใช้แนวทางการดำเนินการ ดังนี้^{๕๐}

๑) การนิเทศ กำกับติดตามผลการดำเนินการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา(ภายใน) ได้แก่

- (๑) การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการของบุคลากรในสถานศึกษา
- (๒) การวางแผนการนิเทศ
- (๓) สร้างเครื่องมือ
- (๔) การดำเนินการนิเทศเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินการ
- (๕) รวบรวม วิเคราะห์ สรุป และรายงาน

๒) การนิเทศ ติดตาม การกำกับการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการจากภายนอกสถานศึกษา โดยการเตรียมเอกสารข้อมูลหลักฐานหรือร่องรอยกระบวนการทำงานและผลที่จะเกิดขึ้นจากการทำงาน และจัดบุคลากรภายในภายนอกสถานศึกษาสามารถให้ข้อมูลเป็นปัจจุบัน

๓) รับการนิเทศจากภายนอก

๔) นำผลการนิเทศไปชี้แจงให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

๕) นำข้อเสนอแนะจากการนิเทศไปปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา

๖) สรุปผลการบริหารจัดการหลักสูตร สถานศึกษาต้องดำเนินงานและเขียนรายงานโดยมีการจัดเก็บข้อมูลผลการดำเนินงานมาวิเคราะห์ และรายงานผลการดำเนินงานเผยแพร่ให้ผู้ที่มีส่วนร่วมทราบ

๕.๑ ความมุ่งหมายของการนิเทศ

รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า ^{๕๑}

- ๑) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการบริหารและงานวิชาการของสถานศึกษา
- ๒) เพื่อการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- ๓) เพื่อสำรวจ วิเคราะห์ วิจัยและประเมินผลเพื่อการปรับปรุงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

^{๕๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ), ๒๕๔๕), หน้า ๓๖.

^{๕๑} รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, ภาควิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔๕.

๔) เพื่อพัฒนาหลักการ และสื่อการเรียนการสอนให้ได้มาตรฐานและเอกสารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพกับความต่อการและจำเป็นของสถานศึกษาและครูอาจารย์

๕) เพื่อพัฒนาบุคลากรโดยเฉพาะครูอาจารย์ให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่จำเป็นเพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน การจัดการศึกษาทั้งให้สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้

๕.๒ ขอบข่ายการนิเทศ

สว่าง มโนใจ ได้สรุปว่า การนิเทศภายใน คือ กระบวนการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการศึกษาภายในโรงเรียน ที่ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาคุณภาพทางการเรียนการสอนของครู ให้สามารถพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนของครูเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดต่อผู้เรียน ดังนี้^{๔๒}

- ๑) การให้ความช่วยเหลือแก่ครู
- ๒) การพัฒนาบุคลากรเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ
- ๓) การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
- ๔) การพัฒนาหลักสูตร
- ๕) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การนิเทศการศึกษา ที่รวมถึงการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึงการดำเนินการใด ๆ ที่ทำให้ครูมีความพึงพอใจ และมีกำลังใจ ที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาการดำเนินงานใด ๆ ของโรงเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานใด ๆ ของโรงเรียนและของบุคลากรให้สูงขึ้นและรักษาไว้ จนส่งผลให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้รับประโยชน์จากโรงเรียนทุกฝ่าย อีกทั้งผ่านการประเมินทั้งภายในและภายนอกการนิเทศการศึกษา ที่รวมถึงการนิเทศภายในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ที่ทำให้ครูมีความพึงพอใจ และมีกำลังใจ ที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาการดำเนินงานใด ๆ ของโรงเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานใด ๆ ของโรงเรียนและของบุคลากรให้สูงขึ้นและรักษาไว้ จนส่งผลให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้รับประโยชน์จากโรงเรียนทุกฝ่าย อีกทั้งผ่านการประเมินทั้งภายในและภายนอก^{๔๓}

^{๔๒} สว่าง มโนใจ, “การนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษาสถาบันราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

^{๔๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, คู่มือการนิเทศภายในโรงเรียนวัดเสด็จ, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขตลำปาง เขต ๑, หน้า ๔ -๕.

๕.๓ กิจกรรมการนิเทศการศึกษา

กิจกรรมการนิเทศในที่นี้หมายถึงหัวข้อกิจกรรมที่จะนำไปเป็นแนวทางในการออกแบบวิธีการนิเทศตามวัตถุประสงค์ของการนิเทศ หรือพิจารณากำหนดรายละเอียดในการดำเนินการนิเทศในแต่ละครั้งแต่ละรายการให้เป็นไปตามหลักการและกระบวนการนิเทศ เช่น^{๕๔}

- ๑) เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ใหม่
- ๒) จัดประชุมชี้แจงเรื่องใหม่ๆ
- ๓) สาธิตการสอน โดยครูในโรงเรียน หรือจากโรงเรียนอื่น ๆ ที่เชิญมา
- ๔) การสัมมนาเสนอแผนการสอน แผนงานโครงการ ประจำปีภาคเรียนหรือประจำปีของหมวดวิชา ฝ่าย งาน
- ๕) การสัมมนาเสนอผลงานของหมวดวิชาฝ่ายงานประจำปีภาคเรียนประจำปี
- ๖) การสัมมนาสรุปผลการสอน ผลงาน ของครู หรือบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียน
- ๗) ศึกษาดูงาน ดูนิตรรศการ
- ๘) จัดประกวดหรือนิทรรศการผลงานของครู
- ๙) ส่งครูไปฝึกงาน
- ๑๐) สังเกตการสอนในห้องเรียน (การวางแผนการสอนที่พบว่ามีปัญหาแล้วทดลองสอนตามแผน และสังเกตการสอนร่วมกัน)
- ๑๑) เยี่ยมชั้นเรียน
- ๑๒) ให้คำปรึกษาแนะนำ
- ๑๓) การประชุมอบรม ประชุมปฏิบัติการในเรื่องใดๆ ร่วมกัน
- ๑๔) การร่วมกันวิจัยในชั้นเรียน หรือวิจัยเชิงปฏิบัติการอื่นๆ
- ๑๕) ผลิตสื่อการเรียนการสอนให้ครูอ่าน

สรุปได้ว่า การนิเทศการเรียนการสอน คือ หมายถึง การดำเนินการใดๆที่ทำให้ครูมีความพึงพอใจ และมีกำลังใจ ที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาการดำเนินงานใดๆ ของโรงเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานใดๆ ของโรงเรียนและของบุคลากรให้สูงขึ้นและรักษาไว้ จนส่งผลให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของผู้รับประโยชน์จากโรงเรียนทุกฝ่าย อีกทั้งผ่านการประเมินทั้งภายในและภายนอก

^{๕๔} การนิเทศการศึกษา,(๘/๖/๕๒), : <http://www.panchalee.wordpress.com> (3/03/2009).

๖) ปัจจัยด้านการใช้สื่อการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการเรียนการสอนเป็นงานที่ถือว่าเป็นหัวใจของโรงเรียนเลยทีเดียวโรงเรียนจะดีมีคุณภาพมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนสำคัญ สำหรับการจัดการเรียนการสอนนั้นมีนักศึกษาได้เสนอแนวทางและงานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนนับว่าเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกที่ส่งผลให้การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กรมวิชาการ ให้ความหมายของงานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์การสอนสำหรับครูและวัสดุสำหรับนักเรียน ซึ่งในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นได้ดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพ ^{๕๕}

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวว่า การบริหารวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนที่ผู้บริหารควรนำไปพิจารณาดำเนินการ ได้แก่ จัดหาและบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนแก่ครูอย่างเพียงพอและครบถ้วนทุกกลุ่มประสบการณ์ มีการสำรวจความต้องการในการวางแผนเพื่อจัดหาและดำเนินการจัดบริการจัดทำผลการดำเนินการอย่างเป็นระบบส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูรู้จักใช้รู้จักเก็บรักษาครู มีความสามารถในการใช้สื่อการเรียนการสอนให้ตรงกับเนื้อหาและกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการสอน โดยการจัดประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่ครูผู้สอนจัดให้มีศูนย์สื่อหรือศูนย์วิชาการของโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งผลิตสื่อและบริการสื่อแก่ครูสอนส่งเสริมให้ครูรู้จักคิดสร้างสรรค์สื่อการเรียนการสอนหรือวิธีการใหม่ ๆ ที่จะนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การสร้างผลงานทางวิชาการ แสวงหาแหล่งวิทยากรที่เป็นสื่อการเรียนการสอนในชุมชนหรือในท้องถิ่น เช่น บุคลากร สถานที่ประกอบการการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและจัดให้มีการติดตามประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอโดยการสังเกตการณ์สอนการดูแผนการสอนการยืมสื่อ ^{๕๖}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวถึง ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอนไว้ คือ ^{๕๗}

๑) ฝ่ายบริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ

^{๕๕} คู่มือปฏิบัติงานตามระเบียบคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๖), หน้า ๖๖ – ๖๗.

^{๕๖} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: กองพัฒนาบุคลากรกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๖), หน้า ๖-๗.

^{๕๗} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร : สื่อเสริม กรุงเทพมหานคร, ๒๕๓๕), หน้า ๔๕.

(๑) เข้าใจงานสื่อการสอนตระหนักในคุณค่า และความสำคัญโดยการให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้สื่อการสอน

(๒) มีนโยบายและวางแผนการจัดโครงการงานสื่อการสอน

(๓) มีความรู้ความสามารถ ช่วยอำนวยความสะดวกในการจัดบริการสื่อการสอน

(๔) จัดให้มีอาคารสถานที่งบประมาณ บุคลากรแก่งานสื่อการสอน

๒) หัวหน้างานสื่อการสอน เป็นบุคคลที่จะทำให้งานของสื่อการสอนดำเนินไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบมี ดังนี้

(๑) ส่งเสริม สนับสนุนให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน นักศึกษา และครูอาจารย์ที่จะใช้บริการสื่อการสอน

(๒) จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ทางการศึกษาโสตทัศนศึกษาเพื่อใช้ในการเรียนการสอนที่เหมาะสม

(๓) บริการสื่อการสอนแก่ครูอาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนการจัดกิจกรรมด้านนี้ของสถานศึกษา

(๔) รับผิดชอบ เก็บรวบรวม ดูแล บำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา

(๕) ให้คำแนะนำข้อคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา

(๖) เสนอและรับผิดชอบโครงการสื่อการสอนตลอดจนการประเมินผลและการจัดทำรายงานนอกจากหัวหน้างานแล้ว งานสื่อการสอนควรมีผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อการสอน เช่น ช่างเทคนิคด้านการออกแบบ และเขียนแบบ สำหรับการผลิตสื่อการสอนด้านกราฟฟิกส์ แผ่นพับ โปสเตอร์ ช่างภาพ สำหรับผลิตสื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายภาพ สไลด์ ฟิล์ม ภาพยนตร์ วีดิโอเทป ตลอดจนงานถ่ายภาพทั่วไป

๓) คณะกรรมการบริหารงานสื่อการสอน เป็นงานที่จะให้คำปรึกษาการวางแผน และการวางแผนการบริหารและบริการงานสื่อการสอน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารสื่อการสอนมี ดังนี้

(๑) ประชุมเพื่อพิจารณาโยบายการวางแผนโครงการของงานสื่อการสอนทั้งระยะสั้นและระยะยาว

(๒) ประสานงานการจัดหาและบริการงานสื่อการสอนให้กับสถานศึกษา

(๓) การประชาสัมพันธ์งานของงานสื่อการสอน

(๔) การประเมินผลงานและติดตามผลงานของงานสื่อการสอน

(๕) การเป็นที่ปรึกษาและการช่วยแก้ปัญหาในงานสื่อการสอน

นอกจากบุคลากรที่บริหารงานสื่อการสอนและให้บริการสื่อการสอนแล้ว ยังมีบุคลากรที่ใช้สื่อการสอนในสถานศึกษา ได้แก่ ครูอาจารย์ ซึ่งควรมีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

๑) ครูอาจารย์ควรฝึกการใช้สื่อเป็นอุปกรณ์การสอน และใช้ให้ถูกวิธี

๒) เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการใช้สื่อเป็นอุปกรณ์การสอนและจำเป็นต้องใช้เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๓) ครูอาจารย์ควรส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา ได้ใช้สื่อการสอน

๔) หากครูอาจารย์ใช้สื่อการสอนไม่ถูกต้องงานสื่อการสอนควรมีบริการใช้สื่อตลอดจนการสัทธิและการฝึกอบรมเกี่ยวกับการผลิตและการใช้สื่อให้กับครูอาจารย์^{๕๘}

สรุปได้ว่า ปัจจัยการใช้สื่อการเรียนการสอน คือ สื่อประกอบการเรียนการสอน ควรนำไปพิจารณาดำเนินการจัดหา มีการสำรวจความต้องการในการวางแผนเพื่อจัดหาและดำเนินการจัดบริการจัดทำผลการดำเนินการอย่างเป็นระบบส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูรู้จักใช้ รู้จักเก็บรักษา สามารถในการใช้สื่อการเรียนการสอนให้ตรงกับเนื้อหาและกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการสอนโดยการจัดประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้แก่ครูผู้สอน

๗) ปัจจัยด้านประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการเรียนการสอนนับได้ว่า เป็นงานที่ถือว่าเป็นหัวใจสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทางด้านสติปัญญาเลยทีเดียว สถานศึกษาจะดีมีคุณภาพมากหรือน้อยอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับจัดการเรียนการสอนเป็นสำคัญ สำหรับการจัดการเรียนการสอนมี ดังนี้^{๕๙}

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอน ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการสร้างและพัฒนากำลังคนให้มีความรู้ความสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ การปฏิรูปการศึกษาส่งผลให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ แนวคิดของการปฏิรูปมีผลโดยตรงต่อผู้สอนและผู้เรียนที่จะเป็นกำลังคนที่สำคัญในอนาคต ดังนั้นการบริหารงานวิชาการ ในส่วนของการจัดการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงประเด็นดังต่อไปนี้

๑) รูปแบบการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนต้องมีความหลากหลายตามต้องการของผู้เรียน โดยไม่จำกัด วัน เวลา สถานที่ เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒) การจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมต้องยึดผู้เรียนเป็นหลักโดยต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้โดยคณาจารย์หรือผู้สอนทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ

^{๕๘} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, หน้า ๒๔๗.

^{๕๙} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การบริหารงานวิชาการ, อ้างถึงใน สันติ บุญภิรมย์,(กรุงเทพมหานคร : บুদ্ধ พอยท์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๗.

๓) ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างบัณฑิตที่พึงประสงค์ มีความใฝ่รู้ สามารถคิดวิเคราะห์ วิจัย ริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ และมีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ

๔) ให้ความสำคัญแก่การลงทุนเพื่อการวิจัย สร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ

๕) ปรับระบบการประเมินและวัดผลการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยพิจารณาจากความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรม การร่วมกิจกรรม ควบคู่กับการทดสอบตามความเหมาะสม

๖) นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการทั้งนี้เพื่อพัฒนาคุณภาพการพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน และการกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง การเรียนการสอนเป็นความหมายหนึ่งของการศึกษาคือการที่ฝึกตัวเองพัฒนาชีวิตของตัวเองให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้อย่างดี การศึกษาก็คือการที่จะทำให้ชีวิตเป็นอยู่ได้อย่างดี ซึ่งเราต้องพยายามอยู่ตลอดเวลา ^{๕๙}

Hilgar dand Bower ได้กล่าวถึงการจัดเรียนการสอน ไว้ว่า คือ การเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเช่นสัญชาตญาณวุฒิภาวะจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้า พืชของยา เป็นต้น ^{๖๐}

สันต์ ธรรมบำรุง ได้ให้ความหมายของระบบการจัดเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง การจัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทาง การเรียนการสอนที่กำหนดไว้ และได้กล่าวถึงความสำคัญของระบบการเรียนการสอนไว้ว่า ^{๖๑}

๑) การทำงานอย่างเป็นระบบนั้นสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของระบบจะอยู่ด้วยกันอย่างมีระเบียบไม่มีความสับสน และไม่มีความขัดแย้งในองค์ประกอบเหล่านั้น

๒) การทำงานอย่างเป็นระบบจะเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว ประหยัดทั้งแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่าย

๓) งานทุกอย่างจะสำเร็จตามเป้าหมายและได้ผลอย่างเต็มที่ และ

^{๕๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาฉบับง่าย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๔-๕.

^{๖๐} Hilgard E.R. and G.H. Bower, Theories of Learning, ๔ed, (New York : Apploton Century, ๑๙๗๔), p. ๒๕.

^{๖๑} สันต์ ธรรมบำรุง, หลักการนิเทศการสอน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๒๖),

๔) การสอนมีระบบนั้นเป็นแนวทางทางวิทยาศาสตร์ซึ่งสามารถพิสูจน์ทดลองได้ สภาพการณ์ (Conditions) หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนสามารถ ทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยยึดหลักการที่ว่า "การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดจาก การทำด้วยตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ" ดังนั้นการเลือกรูปแบบของประสบการณ์ และ กิจกรรมที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

เบราร์ห์และคณะ (Brown and others, 1986) ได้กล่าวถึง การเรียนการสอนไว้ว่า เป็นระบบการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน และมีการวิเคราะห์ผู้เรียน เพื่อที่จะสามารถจัดการเรียนการสอนซึ่งตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียน และเป้าหมาย (goals) เพราะในการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรมก็ตามจำเป็นต้องมีจุดประสงค์ จุดมุ่งหมาย ซึ่งจุดประสงค์ต่าง ๆ เหล่านี้ต้องนำไปเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ด้านดังนี้

๑) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล

๒) ด้านจิตพิสัย(Affective Domain) เกี่ยวข้องกับเจตคติ และความรู้สึกนึกคิด เช่น ความรู้สึกซาบซึ้งต่อดนตรี หรืองานศิลปะ เป็นต้น

๓) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นเรื่องเกี่ยวกับทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการเล่นฟุตบอลทักษะการพิมพ์หรือทักษะการประดิษฐ์ตัวอักษร และสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

๔) แหล่งการเรียนรู้ (Resources) นับเป็นส่วนประกอบหลักที่สำคัญของการจัดการ สอน ซึ่งรวมไปถึงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ ที่จะเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์รวมถึงบุคลากร ครูผู้สอน ห้องสมุด ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อ ผู้ช่วย สอนและอื่น ๆ ซึ่งมีผลโดยตรงหรือทางอ้อมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี

๕) ผลลัพธ์ (Outcomes) คือผลที่ได้รับการกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่ง จะมีการรวบรวมข้อมูลแล้วนำมาเป็นข้อปรับปรุงเพื่อให้ การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ไพบูลย์ แจ่มพงษ์ ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนว่า ต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการวางแผนการเรียน ร่วมประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองบทเรียนต้องท้าทายปัญญา คำถามต่าง ๆ ต้องพัฒนาทักษะความคิด อารมณ์ ความรู้สึกให้โอกาสผู้เรียนได้แสดงออกอย่าง อิสระใช้แหล่งความรู้ที่เหมาะสม และใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายเป็นเครื่องมือการเรียนรู้^{๓๐}

วัฒนาพร ระงับทุกข์ ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ คือการจักการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้

^{๓๐} ไพบูลย์ แจ่มพงษ์, การประกันคุณภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา, (การศึกษาเอกชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓๘.

ด้วยตนเองเรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเองและได้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่^{๓๑}

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้ ผู้เรียนแต่ละคนมีธรรมชาติที่แตกต่างกันทั้งในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพและเรียนรู้อย่างมีความสุข ดังนั้น การจัดการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุผลตามจุดหมายและได้มาตรฐานตามที่หลักสูตรกำหนดนั้น สถานศึกษาและครูสอนควรจัดการเรียนรู้ตามแนวทางต่อไปนี้^{๓๒}

๑) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒) ให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง ค้นคว้า แสวงหาความรู้อย่างอิสระ

๓) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความถนัดความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

๔) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกใช้วิธีการเรียนรู้หลากหลายและเหมาะสมกับตนเอง

๕) ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็นทำเป็น มีทักษะกระบวนการคิดการจัดการ และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

๖) ใช้สื่อที่หลากหลาย รวมทั้งภูมิปัญญาไทยมาประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมและเนื้อหาที่ผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลในลักษณะบูรณาการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบองค์รวมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

สรุปได้ว่า ผู้บริหารและครูผ่านกระบวนการอบรมเรื่องการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธมีความชำนาญ มีประสบการณ์ในการสอน หรือเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนวิถีพุทธมาใช้สอนเพื่อส่งผลให้มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในที่ถูกต้องดีงามและเกิดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียนที่สูงขึ้น

^{๓๑} วัฒนาพร ระบับทุกข์, แผนการสอนที่เห็นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร, แอล ที เพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

^{๓๒} กรมวิชาการ, แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗-๑๘.

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษฎา ผ่องพิทยา ได้วิจัยเรื่อง คุณลักษณะภาวะที่พึงประสงค์ พฤติกรรมภาวะผู้นำที่พึงประสงค์และปัจจัยชีวสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ พบว่า องค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมี ๖ องค์ประกอบได้แก่ ด้านบุคลิกภาพของผู้นำด้านความรับผิดชอบต่องานของผู้นำ ด้านสมรรถภาพในการทำงานของผู้นำ ด้านคุณลักษณะทางอารมณ์ของผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้นำ และด้านการมีวิสัยทัศน์ของผู้นำ ซึ่งองค์ประกอบคุณลักษณะภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรปัจจัยชีวสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสูงสุด คือ องค์ประกอบของผู้นำด้านสมรรถภาพในการทำงานของผู้นำกับอายุของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๖๒}

สุชาติ อินแปลง ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านตัวน้อย ตามหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้^{๖๓}

๑) ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ได้มีการเตรียมการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ มีการเตรียมบุคลากรทั้งครูนักเรียน ผู้ปกครอง อาคารสถานที่ มีการเตรียมกิจกรรม มีการดูแลสนับสนุนอย่างใกล้ชิด มีการพัฒนาปรับปรุง ประเมินผล และเผยแพร่

๒) ด้านการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้มีการบูรณาการหลักสูตรสอดแทรกทุกกลุ่มสาระ เน้นกระบวนการไตรสิกขา ผ่านกระบวนการ กินอยู่ ดู ฟัง เป็น ครูผู้สอนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง สอนให้รู้อยู่ให้เห็น พัฒนาผู้เรียนให้สมดุลทุกด้าน นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๓) ด้านกิจกรรมเสนอแนะและพัฒนา เน้นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมที่หลากหลาย กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมประจำสัปดาห์ กิจกรรมประจำเดือนกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔) ด้านการพัฒนาบุคลากร และคุณลักษณะบุคลากร ให้เข้ารับการอบรมศึกษาดูงาน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน

๕) ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน ได้ร่วมมือกับวัดและชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาโรงเรียน เปิดโอกาสให้ชุมชนมาใช้บริการในโรงเรียน มีการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

^{๖๒} กฤษฎา ผ่องพิทยา, “การวิเคราะห์องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของคุณลักษณะภาวะที่พึงประสงค์พฤติกรรมภาวะผู้นำที่พึงประสงค์และปัจจัยชีวสังคมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต* (สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^{๖๓} สุชาติ อินแปลง, “การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต ๑ : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านตัวน้อย”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

บำรุง แสณณรงค์ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลปรากฏว่า^{๖๔}

๑) การมีส่วนร่วมของครูต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณาเป็นด้าน ๆ คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒) การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของครูต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร ที่จำแนกตามการอบรมแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เจตคติต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และขนาดโรงเรียน เป็นดังนี้

๒.๑ ครูที่ผ่านการอบรมและไม่ผ่านการอบรมแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวมแตกต่างกันและเมื่อพิจารณาในรายด้าน คือ ด้านกายภาพและด้านการบริหารจัดการโดยรวมไม่แตกต่างกันส่วนในด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยครูที่ผ่านการอบรมมีส่วนร่วมมากกว่าครูที่ไม่ผ่านการอบรม

๒.๒ ครูที่มีเจตคติต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวมแตกต่างกันและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยครูที่เจตคติดีมีส่วนร่วมมากกว่าครูที่เจตคติไม่ดี

๒.๓ ครูที่ปฏิบัติงานสอนในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวมแตกต่างกันและเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ โดยครูที่ปฏิบัติงานสอนอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็กมีส่วนร่วมมากกว่าครูที่ปฏิบัติงานสอนอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่

อมรรัตน์ แก้วมะ ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ พบว่า^{๖๕}

^{๖๔} บำรุง แสณณรงค์, “การศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร” สารนิพนธ์ กศ.ม. การบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^{๖๕} อมรรัตน์ แก้วมะ, “การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑”, ปรัญญาครูศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

๑) ระดับกระบวนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกชั้นโดยกระบวนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ชั้นการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องสูงกว่าด้านอื่นๆ

๒) ระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้านโดยการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพมากกว่าด้านอื่น ๆ

๓) กระบวนการบริหารจัดการศึกษา และประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ จำแนกตามสถานภาพโดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ แต่เมื่อจำแนกตามประเภทของโรงเรียนพบว่า บุคลากร ที่อยู่โรงเรียนที่มีประเภทแตกต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน และไม่มีปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพ และประเภทของโรงเรียน

๔) กระบวนการบริหารจัดการศึกษากับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑

๕) กระบวนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ชั้นการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ชั้นการประเมินผลการเผยแพร่ผลการดำเนินการ ชั้นการดำเนินการพัฒนาและขั้นเตรียมการ สามารถทำนายประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑ โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ ๖๕.๗๐ และมีความคลาดเคลื่อนเท่ากับ.๓๑๙

๖) ในการวิจัยครั้งนี้ได้เสนอแนวทางเพื่อยกระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต ๑ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ต่อไป

จริง สุขเกษม ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหารรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหารประกอบด้วย ^{๖๖}

๑) การบริหารวิชาการที่สำคัญ ๆ คือ ด้านการจัดการหลักสูตรสถานศึกษา มีการกำหนดพุทธธรรมและคุณธรรมเพิ่มเติมในวิสัยทัศน์ของหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้สอดแทรกพุทธธรรมคุณธรรมที่เน้นผู้เรียน

^{๖๖} จริง สุขเกษม, “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

เป็นสำคัญในรายวิชาต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียน ใช้หลักไตรสิกขาผ่านการจัดการเรียนรู้ และวิถีชีวิต (การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน มีการดำเนินงานตาม กระบวนการและขั้นตอน

๒) การบริหารงบประมาณ ที่สำคัญ ๆ คือในด้านการจัดตั้งงบประมาณ มีการ กำหนดพุทธธรรมคุณธรรมไว้ในแผนกลยุทธ์โรงเรียน ด้านการบริหารงบประมาณ มีการจัดสรร เบิกจ่ายงบประมาณและรายงานผลตามปกติ ด้านการระดมทรัพยากรและบริหารพัสดุสินทรัพย์ มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนร่วมมือกับบุคคล หน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้มีประสิทธิภาพ และ ด้านการตรวจสอบติดตามและประเมินผล คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

๓) การบริหารงานบุคคล ที่สำคัญ ๆ ด้านการวางแผนและการสรรหา มีการกำหนดให้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน โดยมีการ จัดหาที่ปรึกษา เช่น พระภิกษุ คฤหัสถ์ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมาเสนอแนะ ด้านการพัฒนา บุคลากรและวินัย มีการพัฒนาบุคลากรตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูโดยบูรณาการให้สอดคล้อง กับวิถีพุทธมุ่งหวังให้เกิดคุณลักษณะผู้บริหารโรงเรียน ครู เป็นแบบอย่างที่ดี ความเป็น กัลยาณมิตร ด้านการสร้างขวัญกำลังใจ มีการยกย่องเชิดชูเกียรติแก่ครูและบุคลากรภายนอก ที่ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป และด้านการประเมินบุคลากร มีการให้ผู้เรียน เพื่อนครู ผู้บริหารโรงเรียน มีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน

๔) การบริหารทั่วไป ที่สำคัญ ๆ คือด้านการดำเนินงานกิจกรรมนักเรียน มีการ จัดกิจกรรม เสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการจัด กิจกรรมการดำเนินชีวิตของผู้เรียนที่เน้น การปฏิบัติตามคุณธรรม ในครอบครัวไทย ด้านการ พัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม มีการสร้างบรรยากาศ อาคารสถานที่ ห้องเรียน สภาพแวดล้อมทางกายภาพต่าง ๆ ให้สะอาด สวยงาม ร่มรื่น ปลอดภัย ด้านความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีการประชุมชี้แจงและเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาขึ้น พื้นฐาน ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในภารกิจต่าง ๆ ตลอดจนการจัดกิจกรรม ร่วมกันระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน และด้านการประชาสัมพันธ์และการสร้างเครือข่ายมี การจัดให้มีเครือข่ายเพื่อแสวงหาความร่วมมือตามโครงการวิถีพุทธในด้านต่าง ๆ กับบุคคล สถานศึกษา องค์การหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

พระมหาณรินศักดิ์ สิงห์วงศ์ ได้วิจัยเรื่อง การบริหารวิชาการของสถานศึกษาขึ้น พื้นฐานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓

๑) สภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐาน ตามโครงการโรงเรียน วิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓ โดยภาพรวมและรายด้านแต่ละ ด้านมีการปฏิบัติทุกด้าน โดยปฏิบัติมากที่สุดในด้านการวางแผนวิชาการ และปฏิบัติน้อยกว่า ด้าน อื่น ๆ ในด้านการนิเทศการเรียนการสอน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

(๑) ด้านการวางแผนงานวิชาการ มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การศึกษา จุดมุ่งหมายหลักสูตรสถานศึกษาของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และปฏิบัติน้อยกว่าเรื่องอื่น ๆ ในเรื่อง การประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้

(๒) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การศึกษา เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในเรื่องการจัดเตรียมอุปกรณ์

(๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การจัด กิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวพุทธธรรม และปฏิบัติน้อยกว่าเรื่องอื่น ๆ ในเรื่อง การวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนตามแนวพุทธธรรม

(๔) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่อง การศึกษา จากสื่อการเรียนรู้ ปฏิบัติน้อยกว่าเรื่องอื่น ๆ

(๕) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน มีการปฏิบัติมากที่สุดในเรื่องติดตามผลการวัดผลและประเมินผลเพื่อนำผลที่ได้มาพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และปฏิบัติ น้อยกว่าเรื่องในการจัดระบบสารสนเทศด้านการวัดประเมินผลเพื่ออ้างอิงตรวจสอบและพัฒนา

๒) แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ และความเป็นไปได้ของแนวทางการ พัฒนาไม่ได้กำหนดขึ้น เนื่องจาก มีการปฏิบัติในระดับมากทุกด้านและทุกเรื่องในแต่ละด้าน ^{๖๗}

วิไล วิทย์ประเสริฐกุล ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียน วิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร พบว่า ^{๖๘}

๑) ด้านการเตรียมการ มีการหาที่ปรึกษา การเตรียมบุคลากร และกำหนดเป้าหมาย โดยที่ มีปัญหาดังนี้ การที่รักเรียนยังขาดความเข้าใจแนวปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ ผู้ปกครองมี ภารกิจไม่ให้ความสำคัญกับวิถีพุทธ และบุคลากรยังขาดความเข้าใจในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

๒) ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษามี การจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมกิจกรรมนักเรียน คือ ครูยังขาดความรู้และประสบการณ์ใน การจัดการเรียนรู้แนววิถีพุทธและขาดงบประมาณ

๓) ด้านการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา มีการจัดการพัฒนาครู ตามระบบไตรสิกขา ปัญหา คือ การขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

^{๖๗} พระมหาณรินศักดิ์ สิงห์วงศ์, “การบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา บัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๖๘} วิไล วิทย์ประเสริฐกุล, “การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหา บัณฑิต, (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

๔) ด้านการนิเทศดูแลใกล้ชิด มีลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร ยังมีปัญหา คือ ขาดการนิเทศดูแลใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง

๕) ด้านการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง มีการนำข้อมูลในการบริหารด้านต่าง ๆ มาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่องด้านการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ด้านนี้ไม่พบปัญหา

๖) ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน มีการประเมินเมื่อสิ้นสุดแผนปฏิบัติ นำการเผยแพร่หรือ รายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

พระภุชงค์ หนูมาก ได้วิจัย เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ได้พบผลเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง กับข้อมูลระดับการปฏิบัติต่อกระบวนการ การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) และปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มี เพศ อายุ ประเภทกลุ่มตัวอย่าง และขนาดโรงเรียนต่างกัน มีระดับการปฏิบัติต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน และมีปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วมพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ไม่ต่างกัน แต่กลุ่มตัวอย่างที่มี ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่เข้าร่วมต่างกัน มีระดับการปฏิบัติต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน และมีปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วมพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธต่างกัน^{๖๙}

สาลี ท่าเหล็ก ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ ๑-๒สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรีพบว่า^{๗๐}

๑) สภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสภาพรวมอยู่ในระดับมากและเป็นรายขั้นตอนอยู่ในระดับมาก ๕ ชั้น เรียงตามลำดับการปฏิบัติจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ขั้นตอนดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นตอนดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นตอนเตรียมการและขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง อยู่ในระดับปานกลาง ๑ ชั้น คือขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๒) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ โดยภาพรวมและรายขั้นตอนไม่แตกต่าง

๓) ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต ๑ เขต ๒ และ เขต ๓ โดยภาพรวม

^{๖๙} สาลี ท่าเหล็ก, “การศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ ๑ - ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๗๐} พระภุชงค์ หนูมาก, “กระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียน วิถีพุทธ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

๔) ปัญหาที่พบมากที่สุดในแต่ละชั้นและแนวทางแก้ปัญหาในการบริหารโรงเรียนวิถิพุทธ ๓ อันดับแรก คือ ปัญหาในขั้นเตรียมการ บุคลากรที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ มีแนวทางแก้ไขปัญหาลำดับ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมและจัดทำเอกสารเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ศึกษาดูงานหรือ จัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดประชุมปรึกษาหารือ และวางแผนร่วมกันในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติไปในทางเดียวกัน ปัญหารองลงมาอยู่ขั้นดำเนินการพัฒนา ผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา การกำหนดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ไม่หลากหลาย และขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติ มีแนวทางแก้ปัญหาตามลำดับ คือ มีการนิเทศกำกับ ติดตามการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนา ผู้เรียน ส่งคณะครูเข้ารับการอบรม ศึกษาดูงานการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธที่เป็นต้นแบบ และปัญหาชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ไม่ชัดเจน มีแนวทางแก้ปัญหาตามลำดับ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การนิเทศ กำกับ ติดตาม และให้คำแนะนำหรือศึกษาหาความรู้จากเอกสาร หรือคู่มือแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

เจษฎา สิงหระ ได้วิจัย เรื่อง แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดอ่างทอง ได้พบว่า อายุการทำงานแตกต่างกัน มีความรู้ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธในด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ การจัดวิถิพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธ และการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธและชุมชนไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ และพบว่าอายุการทำงานแตกต่างกัน มีความรู้ในด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนาแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนในเรื่องเจตคติและความพร้อม ในด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ การจัดวิถิพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธ และการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธและชุมชน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๗๑}

สมคิด โพธิ์จุมพล ได้วิจัย เรื่อง การบริหารจัดการในโรงเรียนวิถิพุทธ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต ๑ พบว่า การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธจะบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ คือ^{๗๒}

๑) ด้านปัจจัย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู จะต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา โดยเฉพาะศีลห้า ซึ่ง

^{๗๑} เจษฎา สิงหระ, “แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดอ่างทอง”, วิทยานิพนธ์ สังคมสังเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต (สังคมสังเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๑.

^{๗๒} สมคิด โพธิ์จุมพล, “การบริหารจัดการในโรงเรียนวิถิพุทธ กรณีศึกษาโรงเรียน บ้านหนองผือสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต ๑”, ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘), หน้า ๑.

เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และชุมชน การบริหารจัดการศึกษา ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้าโดยรวมทั้ง บ้าน วัด โรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมกำหนด วิสัยทัศน์จัดทำหลักสูตร ปรับปรุงภูมิทัศน์และปรับปรุงกายภาพและสิ่งแวดล้อม

๒) ด้านกระบวนการ สถานศึกษาได้จัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการการสอนตามหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันทุกช่วงชั้น มีการวัดผล ประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีที่หลากหลาย รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบ กัลยาณมิตร

๓) ด้านผลผลิต โรงเรียนเน้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียน บ้านหนองผือ ๑๔ ประการ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชน ผู้ปกครอง นักเรียนได้มีส่วนร่วม

แสงทอง เรืองศิลป์ ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓๔ (บ้านกุดโง้ง) พบว่า แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการดังนี้^{๗๓}

๑) ด้านการบริหารจัดการได้เตรียมการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ และปรึกษา พระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถ ได้เตรียมความพร้อมทั้งบุคลากร นักเรียนและผู้ปกครองจัด อาคารสถานที่ ให้ร่มรื่นสะอาดตาเหมาะสมกับวิถีพุทธแล้วดำเนินการจัดทำคู่มือแนวทางในการ ปฏิบัติและรวบรวมข้อมูล ประเมินผลการดำเนินงาน แล้วประชาสัมพันธ์เผยแพร่ต่อไป

๒) ด้านการจัดวิถีพุทธ สู่วิถีการเรียนรู้ ได้จัดกิจกรรมสอดแทรกวิถีพุทธเข้าไปใน กิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างด้วยการ สอนให้รู้ ทำให้ดูอยู่ให้ เห็นให้นักเรียนได้ปฏิบัติตนให้กิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น

๓) ด้านการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธได้จัดกิจกรรมวิถีพุทธรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือนและรายปี เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องของศีล สมาธิ ปัญญา

๔) ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะของบุคลากรได้ให้บุคลากรรับการ ฝึกอบรม การฝึกอบรมปฏิบัติ พัฒนาดตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

๕) ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชนนั้นโรงเรียนได้ร่วมมือกันกับ วัดและชุมชน เป็นกัลยาณมิตร ที่ดีต่อกันจัดกิจกรรมร่วมกันเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

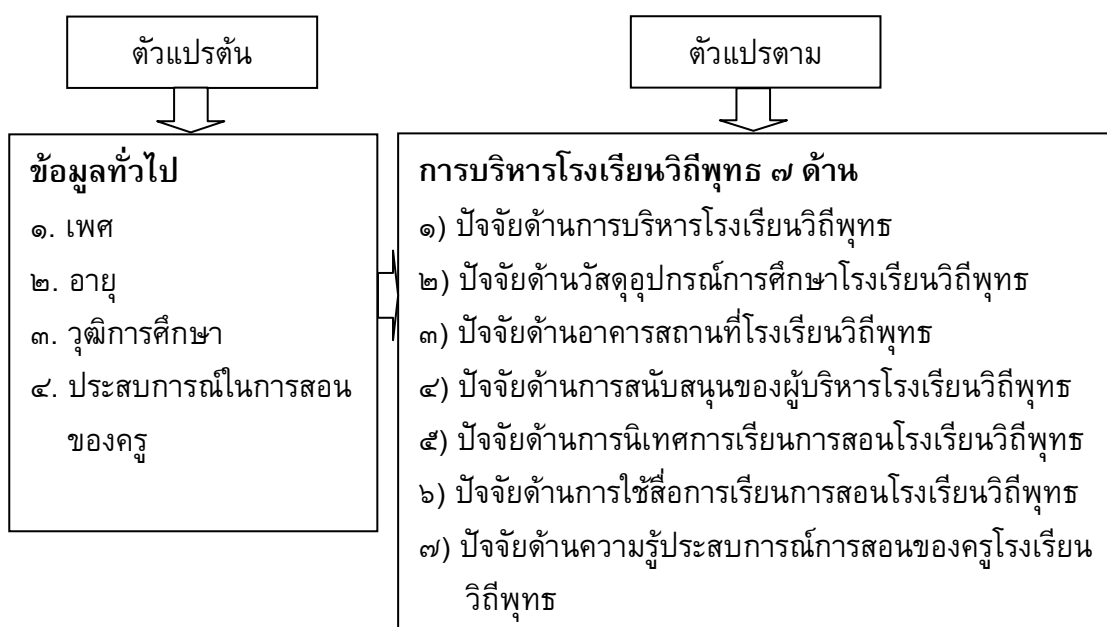
การจัดการเรียนสอนโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงานด้วยคุณลักษณะที่ดีของ บุคลากรในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การจัดการด้าน กายภาพ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม กระบวนการเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขาศีล สมาธิ ปัญญา การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร การจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถี

^{๗๓} แสงทอง เรืองศิลป์, “การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๓๔ (บ้านกุดโง้ง)”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

ชีวิต พัฒนากาย ศีล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการและโรงเรียนวิถีพุทธมีการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธได้จัดกิจกรรมวิถีพุทธรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือนและรายปี เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงในเรื่องของศีล สมาธิ ปัญญา และการปฏิบัติธรรม รักษาศีล ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต ๑ กรณีศึกษา : ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี เป็นการดำเนินการที่มีความสอดคล้องกับตัวแปรต้นและแปรตาม ดังแผนภูมิ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย